

Srečko Fišer

MEDTEM

(Po motivih romana-potopisa *Premirje Prima Levija**)

Integralna verzija

(Argumentum)

Podplat razbira potov govorice,
vtiskuje kilometre besedila vase,
na branem pa pusti nevidno sled;

a zdajci, glej, ga več ni od besed:
pesek je stekel skoz zenice,
na neberljivo pot poda se.

* V besedilu so citirani ali pogosteje parafrazirani še drugi avtorji (uporabljeni so, vendar ne izključno, obstoječi slovenski prevodi): Homer (A. Sovre), Evripid (A. Sovre), Teokrit (J. Mlinarič), Čehov, Kafka (H. Grün), Platonov (S. Šali), Celan (N. Grafenauer).

PRVI DEL

1: HADES 1 (ODISEJ)

Podzemlje, ki ima tudi poteze dantejevskega pekla in še kakšno več koncentracijskega taborišča. Na ozadju se vidi izhod (v tostranstvo?), znani krematorijski dimnik.

Sredi prizorišča je skladovnica trupel (cf.: Mušič).

Pride ODISEJ z dvema TOVARIŠEMA. Oblečeni so v uniforme rdeče armade. Obstanejo in se razgledujejo: v njih srcih je tesnoba prišedšega v onstran.

S seboj imajo črno ovco.

ODISEJ

... potlej je sonce zašlo in vsa pota so se zatemnila.

In struja globoka dospela do mej Okeana.

Tam je Kimerijcev ljudstvo in mesto,

ovito v meglo in oblake; nikdar se nanje

z žarki bleščečimi sonce ne ozre,

ne kadar se vzpenja k zvezdnemu nebu,

ne kadar se spušča spet k zemlji z neba;

temveč noč težka visi nad smrtnikom bednim.

Navzoči zdaj izvršujejo, kar govori pripovedovalec.

Tukaj tovariša primeta žrtev, jaz pa

izderem nabrušeni meč iz nožnice na boku

in jamo izkopljem, komolec v dalj in v šir,

in mrtvim darujem krog nje: mleka in medu najpoprej,

utešnega vina zatem, vode v tretje: in moke

bele posujem. Brezkrvnim prikaznim umrlih

obljubim,

- do konca stavka pripoveduje, kot da govori njim -

da jim, ko se vrnem na Itako,
zakoljem najlepšo junico, še nepripuščeno,
in z blagom grmado obložim, za Teiresia pa
posebej koštruna zabodem, črnega,
tistega, ki je v čredi najlepši.
In ko sem poklical z obljubo in zarotitvijo
trume umrlih, zgrabim žival
in ji prerežem golt ravno nad jamo;
črna kadeča se kri se ulije:
in že privršijo v rojih

- skladovnica na prizorišču oživi -

iz Ereba k jami
oni, ki jih je zmagala smrt:
neveste in fantje in starci, ki so obilo trpeli,
device, ki jim srce ne pozna bolečine;
in mnogi, ki jih je mesaril sulice bron,
vojščaki, ubiti v boju, z opravo okrvavljeno.
V trumah se zgrinjajo okrog jame,
čudno ščeбетaje: mene zelena groza spopade.

Tovarišema.

Hitro, denita iz kože žival, zažgita jo,
kličita nepremagljivega Hada in Persefono!

Izdre meč, odganja od jame požrešne sence umrlih.

TOVARIŠA (*izvršita, kurita, zadeva zaudarja - ni sicer edina - in zraven vijeta roke kvišku in vpijeta*) O Hades! O Persefona!

Tako tudi naprej, seveda ko se spomnita.

ODISEJ

Šc! Kuš! Marš! Bš!

Teiresias naj pride! Videc!

On mora najpoprej piti krvi, potlej pridete drugi na vrsto!

Kirka je to naročila, kako naj pridem nazaj, če je ne ubogam?

Kuš! Zgini, če ti rečem!

In maha z mečem. Mrtvi se umikajo, a brž znova praznih oči in topo kot živali žejni navaljujejo k jami. Ena od senc - ženska je - se odlušči iz gruče in se postavi prav pred Odiseja, kakšna dva koraka stran, ter nepremično zre vanj. Zdi se, da ga pozna, in tudi on njo, a ni popolnoma prepričan. Vrvež se utiša kot zaganjajoča se burja, ko zajame sapo.

Ti si ... Si ti ...?

Senca dvigne roko in jo iztegne proti njemu, kot da se mu hoče dotakniti obraza, vendar je prav malo predaleč, bliže pa ne stopi. Odisej je popolnoma zmrznil. To traja precej sekund; nato senca pobesi roko - kot na ukaz se znova začne vrvež, tudi Odisej oživi in jame spet odganjati mrtve.

Skoznje se prerine eden od njih, ki pa se po videzu, dasi ne po opravi, loči od drugih, in se postavi pred Odiseja.

Ti si Teiresias, videc iz Teb?

Oni pokima.

Na, pij.

Mu naredi prehod k jami. Teiresias se spusti na kolena k jami, se skloni vanjo, dolgo in preudarno in z velikimi požirki pije. Potlej se spet dvigne.

TEIRESIAS

Kaj bi rad vedel?

Ali so bile invokacije Odisejevih tovarišev učinkovite ali je zgolj naključje - prizorišče se izgubi v velikem oblaku dima. Ko se razkadi, so trupla spet na svojem mestu v skladovnici, ki spet, se zdi, samo nezaznavno podrhteva; rdečearmejci so izginili, namesto njih so, v takih vlogah kot prej oni, trije taboriščniki. Med dialogom se skladovnica znova počasi postavlja pokonci, a ostane v strnjeni, nemi in skoraj povsem negibni gruči nedaleč stran.

ODISEJ

Se bom vrnil domov?

TEIRESIAS

Boš. A vrnitev ne bo sladka kakor med, kot misliš najbrž; neko boštvo ti jo bo hudo še ogrenilo.

Kaj ti je rekel Kiklop, se spominjaš?

Težko boš prispel, in ko boš prispel, boš želel, da ne bi.

"Naj misli, da je zmagovalec:
zmagal sem jaz, tudi v porazu."

ODISEJ

Kaj naj storim?

TEIRESIAS

Daruj.

ODISEJ

Da boštvo bo naklonjeno?

Da bo ravnalo meni v prid?

TEIRESIAS

To ravno ne.

Morda pa vsaj ne v škodo.

Pravim morda, umeti ga tako ne moreš.

ODISEJ

Darovi so tedaj samo zato?

TEIRESIAS

Zato, in ne samo; ker to ni malo.

Vrneš se, toda vrnitev vedno

bo znamovana s tujim znamenjem.

Komur rezilo to odreže koder z glave,

zapadel je podzemeljskim močem.

Nemara ni slabo, da je

veliko morja tja do Itake, Odisej.

In druge vode še kot morja:

Lete je širša kakor Stiks in Okean.

Če hočeš svet: ko si doma,

raje ne oziraj se na pot.

ODISEJ

Oziram naj se ne? Nikomur ne povem,

kar sem doživel? Kako naj ne bi?

TEIRESIAS

Bodi tedaj pripravljen videti, kako okameneva,
kar je za tabo, v brezoblično tvar;
in to, kar govoriš, ni slišano.
To je vse, kar ti imam povedati.

ODISEJ

Samo malenkost še, božanski videc!

TEIRESIAS

Da?

ODISEJ

Med sencami umrlih, ki so gnetle se
okrog moje jame, sem zapazil
znane obraze, sobojevnike, prijatelje,
sorodnike celo - a kakor da me niso
še prepoznali ne! Ali morda -
me ne hoteli prepoznati!
Ali celo - me prepoznali in me kakor
nečesa nemo obtoževali!

TEIRESIAS (*blago posmehljivo*)

Rekel sem ti, si mar preslišal?
Mrtvi smo zavistni, nisi vedel?

ODISEJ

Kot živi.

TEIRESIAS

A bolj upravičeno;
saj je zavist zavist življenja.

ODISEJ

Jaz kakšenkrat zavidam mrtvim smrt.

TEIRESIAS (*sarkastično*)

Ja, *kakšenkrat*. -

Nemo, si rekel: nemi so, ker jih lakota pesti,
je čudno? se ne spomniš tega?

Krvi, žive krvi jih žeja.
 Črnega mleka zore.
 Vse bi popili, kar bi mogli.
 Malo previdnosti ne bo odveč.
 Zato je menda tukaj spod toliko rek,
 in takšnih: da ne uidejo na drugo stran.

ODISEJ

Malo usmiljenja imaš do svojega plemena.

TEIRESIAS

Nič manj kot ti do svojega.
 Sicer pa - ni treba, da mi ravno vse verjameš.
 Misli si, da sem pač stara tečnoba.
 - No, če ti je do tega, stori, kot sem rekel:
 daj jim krvi, potem ti vsak
 pove resnico, kar bi to
 naj že bilo; ne pričakuj preveč.

Odide.

ODISEJ *(se ozre proti gruči)*

Pridite!

Gruča se premakne, a tokrat, kot sumničava spričo Odisejeve vabeče kretnje, se primika počasi in oprezno. Postavi se v urejeno vrsto po eden. Odisej ima položaj delilca hrane, vendar ne dela nič, čakajoči vse sami opravijo. Kdor je na vrsti, se spusti na kolena, skloni glavo v jamo in pije. Ko se onemu za njim zazdi, da je dovolj popil, ga začne suvati. Oni vstane in stopi okrog jame na drugo stran.

Prav od daleč se sliši odmev odmeva nekakšnih lajajočih ukazov, ki se jih ne da razumeti, zvenijo pa nemško.

ODISEJ (*zagleda enega od mrličev*)

Litvanec! Tukaj si že!

Kako si spustil se sem v megleno senco?

Prej si prišel peš kakor jaz na črni ladji!

Videl sem prejle tudi njo, ki sva

skupaj odšla na pot - ali pa ni bila? ne, ne,

gotovo je bila, ampak ona je morda,

oni so morda -

LITVANEC

Oni imajo grob med oblaki, tam ni tesno ležati.

ODISEJ

Da.

LITVANEC

Podaril sem ti porcijo kruha,

včeraj, ko sem šel, nisi pozabil, ne?

Zdaj bi jaz tebe prosil za uslugo.

ODISEJ

Reci, Elpenor.

LITVANEC

Oni imajo grob, jaz nimam.

Nepokopan sem.

ODISEJ

Ledeno je, šibak sem in bolan, saj veš ...

In moral sem še ... Nisem še utegnil ...

LITVANEC

Vem. Toda kmalu, videl boš,

minila bo hiperborejska zima.

Tedaj ozri se, moj tovariš,

in mi nasuj gomilo

na sivi obali Letske reke.

ODISEJ

Videc je rekel, naj se ne oziram.

LITVANEC

Da, on je rekel. Ti pa ozri se,
nasuj gomilo in zasadi veslo vanjo,
zasadi moje veslo vanjo,
tukaj na sivi obali,
veslo, ki sem z njim rokoval zaživa,
da zaveslam z njim čez.

Dim.

1A: HURBINEK

(Tovorna) železniška postaja. Na rampi sedita DVA v taboriščnih oblekah in se bolj počasi pogovarjata. Eden je HENEK. Henek je pohlevnega, še nekoliko otroškega videza (ima 15 let), drugače pa je videti za bivšega taboriščnika neverjetno zdrav in močan, dasi ni visok. Pri njem je nenavadno tudi to, da ima ob sebi dva precej obilna zavoja ali culi, medtem ko ima drugi eno, in precej manjšo ob tem. V ozadju se vidi lokomotiva: iz dimnika se že kadi, na nosu ima stolčen zmazek tam, kjer je bil kljukasti križ.

TABORIŠČNIK *(bolj revna nemščina; šaljivo, a zadaj je realni interes)* Ti moraš biti pa bogat, kolega, ko imaš toliko prtljage. Kaj imaš v tistih zavojih?

HENEK *(slaba nemščina z obilo madžarskih primesi; nezaupljiv pogled, govor pa potlej prostodušen, govor nekoga, ki potrebuje sobesednika; pomigne proti večji culi)*

To je moj prijatelj. Hurbinek mu je ime.

TABORIŠČNIK Prijatelj?

HENEK Ja.

TABORIŠČNIK V culi? Kaj je to, kakšna lutka?

HENEK Ne, ni lutka. Človek je. Lagerski človek. Rodil se je v lagerju. Ne vem, komu. In kako je lahko ostal živ do konca. Potem pa ni več mogel.

TABORIŠČNIK Ni več mogel? Umrl je?

HENEK Ja.

TABORIŠČNIK Misliš resno, da imaš tam notri truplo otroka?

HENEK Ja.

TABORIŠČNIK In ti to nosiš s sabo? Vrzi tisto reč proč, človek božji!

HENEK Moj prijatelj je.

TABORIŠČNIK Da kdo v lagerju postane sentimentalen do človeške mrhovine!

HENEK Ko sem ga našel, ni znal govoriti; jaz sem ga učil. Zelo počasi je šlo. Ampak je že rekel eno besedo: slišalo se je kot *masklo*, *matsklo* ali *matisklo*, nekaj takega.

Eni so rekli, da to pomeni jesti, ali maslo, ali meso, ali kruh, menda po češko, so rekli. On pa je umrl, preden mi je lahko povedal, kaj pomeni tista beseda.

TABORIŠČNIK Ti si iz Madžarske, ne? Si ga učil madžarsko?

HENEK Seveda, kaj pa.

TABORIŠČNIK Potem ni čudno, da ga je zvilo.

HENEK Nimaš prav. Madžarsko je najlepši jezik in Hurbinek se je prav rad učil.

TABORIŠČNIK Kako sploh veš, da mu je bilo tako ime, če si ga nekje pobral mutastega?

HENEK Vem, ker sem mu jaz dal to ime. Dal sem mu ga pa zato, ker mu je pristajalo.

TABORIŠČNIK Kako je pa tebi ime?

HENEK Jaz sem Henek. To pride od Koenig, tako se pišem, ampak poljske punce so mi rekle Henek, kot Henryk, po njihovo, in potem so mi vsi rekli Henek.

TABORIŠČNIK Kako si pa pravzaprav ti preživel? Otroci v lagerju ...

HENEK Jaz nisem več zares otrok. Petnajst let imam. Znašel sem se. Ko so nas Nemci odpeljali, celo družino ... Druge so kar takoj pobili, jaz sem pa rekel, da imam osemnajst let in sem zidar, čeprav sem jih imel v resnici štirinajst in sem bil šolar. Potem, ko sem prišel v taborišče, sem pa povedal, kot je bilo res, da imam štirinajst let. In tako so me dali v otroški blok in ker sem bil najstarejši in največji, sem postal kapo. Spoprijateljil sem se z enim taboriščnikom, ki je bil vpliven. In ko so bile selekcije med otroki, sem jaz izbiral.

TABORIŠČNIK Ti? Pa te nič ne peče vest, ko se spomniš tega?

HENEK Zakaj? Znašel sem se, ne, bi lahko preživel kako drugače?

TABORIŠČNIK In kam greš zdaj? Kje si doma?

HENEK V Transilvaniji. Na kmetih, sredi gozda, blizu romunske meje. Kako lepo je tam! Ob nedeljah sva hodila z očetom v gozd, vsak svojo puško sva imela.

TABORIŠČNIK Sta lovila živali?

HENEK Živali? Tudi živali, ja. Ampak sva streljala tudi Romune.

TABORIŠČNIK Zakaj pa Romune?

HENEK Zakaj Romune? Zato, ker so Romuni, ne? Tudi oni so včasih streljali na nas.
- Bomo videli, če jih je še kaj. Ampak zdaj bom moral hoditi brez očeta.

TABORIŠČNIK Kaj imaš pa v drugem zavoju, Henek?

HENEK Ko so Nemci evakuirali lager, sem se tudi znašel: skrili sem se in sem videl, kako so jim konzerve in take reči padale dol in se jim je preveč mudilo, da bi jih pobirali, in so jih pustili kar tam in vozili čeznje. In tako sem jaz pobral tiste reči. Malo so zmečkane, ampak so cele, večinoma. Tukaj jih imam. Nobenemu nisem povedal.

TABORIŠČNIK Aha. Veš, kako bi lahko midva -

HENEK *(mu preseka besedo, poslovno)* Ne zvijaj se kot glista, nisem od včeraj. Zakaj misliš, da ti to pravim? Tebe sem izbral. Da mi boš pomagal čuvati, ko bom imel opravke.

Pristopi neka oseba. Gleda Henekova zavoja.

HENEK *(osorno)* Kaj pa ti hočeš?

OSEBA Jaz sem angel smrti.

HENEK *(skozi zobe)* Marš! Tat! Šintar! Zgini!

Oseba se malo oddalji in še vedno gleda.

HENEK Midva pa greva zdaj, vlak bo najbrž kmalu odpeljal.

Iz ozadja počasi prikoraka ciganski ansambel (ali je angel smrti njihov član?). Postavi se pred lokomotivo in zaigra.

2: KOPEL

V dimu, ki je zdaj para, se prizorišče spremeni v kopalnico. Prostora sta dva - pred kopalnico v pravem pomenu besede je še "sprejemnica" s trojimi vrati v grobih lesenih stenah: ena očitno vodijo ven (skoznja vstopajo taboriščniki), druga so zagrnjena s težko zaveso in nad njimi v cirilici piše DEZINFEKCIJA, tretja vodijo v kopalnico. V predprostoru je pisalna miza, za njo sedi RDEČEARMEJKA v uniformi, a brez šapke (ta je na mizi); okrog vratu ima piščalko, poleg sebe svinčnik in nož in zavojček mohork, ki jih kar pridno kadi. Zbira obleko, jo pakira v nekakšne mrežaste vreče, opremi s številkami, jo po žici, ki je napeljana v sosednji prostor, pošilja v dezinfekcijo, ter deli milo. Govori rusko, zna tudi nekaj nemških besed.

Kopalnica je kolektivna, vendar precej majhna - je kot savna, 10-15 ljudi je v njej dokaj na tesnem. Tudi tu sta dve krepki rdečearmejki, vendar ne v vojaških, temveč v bolničarskih uniformah, v belih haljah - sta namreč BOLNIČARKI - in ne za pisalno mizo, temveč za nekakšnim rebrastim lesenim stojalom za pranje ljudi (podobni so bili nekaj kopalniški ležalniki). Drugače so po kopalnici razporejene lesene klopi ali pogradi v različnih višinah, z ustreznimi lestvicami za dostop do višjih. Ob njih so majhna pločevinasta vedra z vročo vodo in v njih korci za polivanje.

Kopalnica je že precej polna, procedura gre torej že bolj h koncu. Notri ni veliko pogovarjanja, taboriščniki so bolj kone slabotni, tudi otopeli, ni prav jasno, ali uživajo v sprostitvi ali so preprosto preveč shirani, da bi počeli kaj drugega kot ždeli pri miru in občasno izustili kakšen UH ali FFFF med redkim klenketanjem korcev ob vedra. Kakšen drobec pogovora vendarle steče, v kateremže jeziku, na kateriže poziciji prostorčasa, naprimer:

TABORIŠČNIK 1 Povsod se začne s kopalnico.

TABORIŠČNIK 2 Ta je vseeno malo boljša.

TABORIŠČNIK 1 Ja. Pa tušev nima.

Dohodna procedura je podobna pri vseh udeležencih, z nevelikimi variacijami.

Bivši taboriščnik v progasti uniformi vstopi. Izpita figura z značilno držo in hojo: nekoliko noter potegnjena glava, kot da vsak trenutek čaka, kaj bo priletelo; obenem pa preža za še tako majhno možno dobitjo. Ustavi se pred pisalno mizo.

RDEČEARMEJKA Sleci se. (Zdi se ji, da morda ne razume.) Ausziehen.

Taboriščnik uboga, saj je vajen še vse drugačnega poniževanja. Se pa vseeno - spet se v njem prebujata človek! - ustavi pri spodnjicah.

RDEČEARMEJKA Tudi to. Das auch.

TABORIŠČNIK Auch?

RDEČEARMEJKA Dezinfekcija. Komplet.

Ko rdečearmejka dobi vse cunje, jih spravi v mrežasto posodo s kljuko, jih opremi s številko in vse skupaj zadrša po žici v prostor za dezinfekcijo. Nagcu da nekakšno brisačo - cunjjo, da si jo ovije okrog ledij, ter drugi primerek obeska s številko, z navodilom:

RDEČEARMEJKA Ne izgubiti! Za obleko! Nix verlieren!

Taboriščnik obstane z obeskom v roki.

RDEČEARMEJKA Še milo. Seife. (V sekundi strokovno premeri primerek pred sabo.) Bolj majhen in droben. (Odmeri miže na eno oko košček mila, ustrezen velikosti človeka; ga odreže in mu ga izroči. Taboriščnik stoji pred njo z milom in številko in cunjjo in debelo gleda.) Nu? Kaj čakaš? Kopanje! Bade! Dort! (Da piščalko v usta, zabrlizga proti vratom.)

Taboriščnik še vedno precej negotov, odide skozi pokazani mu prehod v kopalnico. Sprejmeta ga bolničarki in ga s kretnjami pozoveta, naj leže na njun perilnik - če to ni dovolj, ga tudi potlačita dol, ker sta precej močni - in ga dobro opljuskata in okrtačita. Nato mu pokažeta, naj si izbere prostor v kopalnici in človek to mlahavo stori.

Medtem je v predprostor že vstopil naslednji (defile je tekoč). Pravzaprav sta tokrat kar dva naenkrat.

RDEČEARMEJKA *(zakliče)* Po malu, po malu! Nur ein! *(Močneje.)* Aljoša! ALJOŠA!

Skozi zunanja vrata pogleda rdečearmejec.

RDEČEARMEJKA Kaj pustiš, da ti gresta dva naenkrat noter! Spravi enega ven!

RDEČEARMEJEC *(maha enemu, naj gre ven)* Ven, ti! Davaj!

Eden od prišedše dvojice pokorno odklanta nazaj ven. Drugi napreduje do pisalne mize.

RDEČEARMEJKA Sleci se. Ausziehen.

Ta taboriščnik voljno uboga, z nekim obešenjaštvom. V njem je očitno nekaj ekshibicionista, pa mu je všeč, ko ima žensko pred sabo.

Rdečearmejka spravi cunje v mrežasto posodo itn., kot pri prejšnjih. Nagcu da cunjo ter obesek s številko.

RDEČEARMEJKA Ne izgubiti! Za obleko! Nix verlieren!

Nato ga premeri, ocenjujoč primerno dozo mila.

RDEČEARMEJKA Srednje majhen. Ziemlich klein. *(Odmeri miže na eno oko košček mila, ustrezen velikosti človeka; ga odreže in mu ga ponudi.)*

TABORIŠČNIK *(se ne strinja z njeno oceno)* Ej, njet, kaj je zdaj to! Nje pravda! Jaz sem v resnici velik!

RDEČEARMEJKA *(ga pogleda še enkrat, ravno tako na kratko kot prvič, nato uradno)* Dovolj. Genug Seife.

TABORIŠČNIK Nicht genug! Hočeš videti, lepotica, kako velik sem v resnici? *(In si morda odgrne brisačo.)* Ja boljši! Njet boljši, najboljši!

RDEČEARMEJKA *(posveti njegovemu ponosu samo pol trenutka dodatnega časa)* Nicht najboljši. Genug Seife. In Bade gehen. *(Zapiska.)*

Vstopi drugi od prejšnje dvojice. Stopi do mize in se ustavi.

RDEČEARMEJKA Sleci se. Ausziehen.

Taboriščnik se ubogljivo sleče - do spodnjih hlač - in se ustavi. Zraven nepremično gleda v njeni smeri.

RDEČEARMEJKA Tudi to. Das auch.

Taboriščnik ubogljivo sleče še spodnje hlače, še naprej gleda v njeno smer, ampak ne prav nje natanko. In ko se rdečearmejka obrne proč, da pošlje zapakirano obleko po žici, bliskovito izplazi roko kot kameleon jezik in iz zavojčka izmakne mohorko ali dve.

RDEČEARMEJKA *(mu da cunjjo in listek)* Za obleko. Ne izgubiti. Nix verlieren. *(Nato oceni njegovo velikost.)* Srednje.

Odreže ustrezen kos mila in mu ga izroči. Taboriščnik je v težavah, ima eno roko premalo, a z nekakim štorastim rokohitrstvom vtakne mohorko pod cunjo, vzame milo in zelo mirno odkoraka v kopalnico.

RDEČEARMEJKA *(Zapiska. Nikogar. Močnejše. Tudi nikogar. Zavpije.)* ALJOŠA!

RDEČEARMEJEC *(pogleda noter)* Da?

RDEČEARMEJKA Ni več nobenega?

RDEČEARMEJEC Eden je še, ampak noče iti.

RDEČEARMEJKA Pa ga ti pripelji, ne? Dezinfekcija je obvezna za vse!

RDEČEARMEJEC *(dvomeče)* Bom poskusil.

Nekaj prerivanja na vhodu. Nato rdečearmejec bolj prinese kot privede noter drobnega možiclja, ki se z vso močjo stiska skupaj. Ustavita se pred mizo, vendar ga mora vojak držati, sicer bi zlezal vase na tla.

RDEČEARMEJKA Sleci se.

TABORIŠČNIK Kaj?

RDEČEARMEJKA Ausziehen.

TABORIŠČNIK Kaj?

RDEČEARMEJKA *(pokaže)* Obleka. Dol. Davaj.

TABORIŠČNIK Ne, ne bom se slekel!

RDEČEARMEJKA Muss sein. Desinfektion.

TABORIŠČNIK *(najbrž ga posebej nemščina iztiri)* Ne! Ne bom se slekel! Jaz sem svoboden državljan! Nisem več v nemškem taborišču! *(In krčevito stiska roke k sebi, držeč obleko.)*

RDEČEARMEJKA *(stopi izza pisalne mize in ga zagradi in začne vleči obleko z njega. A čeprav je možak šibek, je vendar žilav in ne gre ji od rok. Jezno vojaku)* Kaj gledaš ko vol, pomagaj mi! *(Zdaj ga oba slačita; a nekaj sta nerodna, nekaj pa je*

možakar čedalje bolj trd in skrčen, tako da ne opravita nič. Po kratkem boju.) Nič, pa naj bo tako, pasji sin. Nesiva ga noter. (Ga odneseta v kopalnico in ga kar takega, oblečenega in skrčenega v klobčič kot jež, odložita na "perilnik".)

BOLNIČARKA Kaj pa ta?

RDEČEARMEJKA Ne moreva ga sleči. Ne pusti.

BOLNIČARKA In kaj naj midve z njim?

RDEČEARMEJKA Kaj jaz vem. *(Vojaku, ki si otira pot.)* Greva midva. *(Bolničarkama.)* Kar tako ga oribajta, kot je. Boljše kot nič. *(Odide z vojakom.)*

Bolničarki izvršujeta ukaz. Poskušata razpreti kakšen del klobčiča, dvigniti kakšno roko, iztegniti nogo, da dosežeta tudi skrite dele, in se jima tudi posreči; a takoj, ko spustita dotični del telesa, skoči nazaj v skrčeno obliko. Drugih navzočih to opravilo po vsem sodeč ne zanima posebno. Korci umirjeno klenketajo ob vedra - skoraj kot kravji zvonci na spokojnem planinskem pašniku.

Naenkrat neki drobceni možic (saj debel ni nobeden, a ta je pravi Muselmann, kako je sploh ostal živ? - pogosto vprašanje), ki se je zavlekel prav na najvišji pograd, z močnim in predirnim glasom zapoje. Je očitno Jud, najbrž je rabi: kajti poje, zelo od srca in z nekoliko tresočim se glasom, judovsko liturgično pesem.

Drugi kopalci se še naprej ukvarjajo vsak sam s seboj; le klenket korcev in veder se je komaj opazno približal ritmu pesmi, ki jo poje možic. To dvoje preglasi vsako drugo morebitno dogajanje. Ko se pesem konča, se klenket nadaljuje redkejši, sicer pa je tišina. Nenadoma se v tišino oglasi najprej zadirčno koračniško petje, nato surovo kričanje visokega, ravno napol mutiranega deškega glasu. Prihaja iz drugega kota, kjer je čudno bitje - najbrž v bistvu še skoraj otrok, vendar nesorazmernih potez, vse na njem in očitno tudi v njem je nesorazmerno. To je Kleine Kiepura.

KLEINE KIEPURA *(poje, se pravzaprav dere, enega od nacističnih taboriščnih maršev; korci in vedra zdaj potihnejo)*

TABORIŠČNIK 1 Kdo pa je to?

TABORIŠČNIK 2 Ne veš? Kleine Kiepura. Varovanec Lagerkapota.

TABORIŠČNIK 1 Je nor?

TABORIŠČNIK 2 Nor? Kaj pa jaz vem.

THYLLE *(starejši, Nemec; se ne more odločiti, ali bi se približal)* Nein ... Nein ...

KLEINE KIEPURA *(izbruhne v salvo ukazov, nemško seveda, vendar se mu sliši, da ni Nemec; in korci in vedra nekako frenetično, aritmično spremljajo do oglušujočega hrupa)* Aufstehen, Schweine, verstehen? Bettmachen, los, schnell, noch schneller!

Čisti čevlje! Auf dem Appellplatz einordnen! Stillgestand! Lauskontrolle!

Fusskontrolle! Noch immer schmutzig, du verdammter Dreck! Pazi se, z mano ni šale! Če te dobim še enkrat, gehst du direkt ins Krematorium!

V vrsto! Drug za drugim! Dol kragelc! V korak, po muziki! Roke po šivih! *(Vreščeče.)*

To ni sanatorij! To je nemško taborišče, imenuje se Auschwitz, od tukaj se pride ven samo skozi dimnik! Če ti je všeč, prav; če ne, stopi tjale in primi električno žico!

THYLLE *(še vedno tam, kjer je bil)* Nein ... nein ... Utihni takoj ... Jaz sem Kapo ...

KLEINE KIEPURA Ich bin Lagerkapo! Alle in die Reihe! Glej naprej! Marš! V plinsko celico! Hahaha!

Vstopita rdečearmejka in rdečearmejec, zgrabita Kleine Kiepuro in ga v hrupu pločevine vreščečega odvlačeta ven.

THYLLE *(zdaj stopi naprej)* To ni prav. Jaz sem Thylle. Nemec sem tudi jaz. Echt Deutscher, Reichsdeutscher. Und ich bin Revolutionär. Politischer Häftling. In tudi zadnji kapo bolniškega bloka. Poskusil sem narediti red. Ni mi popolnoma uspelo, tovariši.

Se postavi v pozor in zapoje Internacionalo, v nemščini seveda.

Korci klenketajo in para se vali: koncert.

Iz ozadja pridejo Cigani in zaigrajo nekakšno »nonsense« verzijo Internationale.

3: LEKARNA

Predprostor ambulante v ruskem prehodnem taborišču. Razna ropotija, predvsem škatle in škatlice. Med ropotijo ALDO, ki jemlje stvari - škatlice, stekleničke, steklenice, robo, po vsem sodeč brez reda nabrano v kakšni lekarni - iz škatel, bere, kaj piše na njih, pojasni nemško, kaj je v posameznem zavojčku in čemu približno rabi, ter ga izroči IRINI, civilni uslužbenki rdeče armade (ni v uniformi), ki sedi za pisalno mizo (edino pohištvu) z dvema zvezkoma pred sabo in tintnim svinčnikom v roki (in ustih), zapiše v zvezek in uvrsti artikel v eno od kakšnih petih škatel z napisi v cirilici, ki jih ima poleg sebe. Jezik njunega sporazumevanja je nemščina, tako tako pri njem, šibkejša pri njej. On uporablja še nekaj malega italijanščine, ona pa seveda ruščino.

ALDO Sprašujem se, kako je mogoče na tak način sploh zmagati v vojni ...

IRINA Kako da ne, mogoče je.

ALDO Vidim, ampak kako, to mi ni jasno.

IRINA Tako da se boriš na pravi strani.

ALDO Hm.

IRINA Ne verjameš?

ALDO Verjamem, samo ...

IRINA Se ti zdi logika čudna?

ALDO Moram reči ...

IRINA Čudna je najmočnejša.

ALDO Menda res. – (Se obrne k škatlam.) Naj me strela, če ni te robe več kot včeraj. Prav smešno. Midva tu ustvarjava nekakšen red, ampak kaos je trikrat hitrejši od naju.

IRINA Ne razumem.

ALDO Tako kot z vojno; človek dela red, vojna naredi fff in ga odpihne.

IRINA Na koncu je vseeno človek močnejši tudi od vojne.

ALDO To je ta čudna logika.

IRINA Ja. - Stvari je pa res več: Marja Fjodorovna je organizirala novo pošiljko.

ALDO Organizirala?

IRINA Naši so zavzeli velik nemški magacin; Marja Fjodorovna je dala šoferju steklenico vodke, pa je en tovor pripeljal sem.

ALDO Steklenico vodke ... Šoferju!

IRINA *(se posmeje)* Se ti zdi čudno?

ALDO Čudno mogoče ni prava beseda ...

IRINA Vojska rabi zdravila. Če jih najlažje dobiš na ta način ...

ALDO Na ta način, da je vse nametano na kup, kot bi bila polena. Še polena lepše zložiš. *(Vzame nekaj v roko, da nazaj, pa še nekaj, pa podobno.)*

IRINA Pri Nemcih ne bi bilo tako, ne?

ALDO To pa res ne, prav gotovo.

IRINA Rajši nič kot tako, ne?

ALDO Rajši.

IRINA Vidiš? Zmagali bomo pa mi.

ALDO Ja. Ti hočeš reči, da tisti red ni pravi red, ker ni človeški ...

IRINA Kaj?

ALDO Poskušam izluščiti filozofijo, ki mi jo tu razvijaš ...

IRINA *(debelo gleda)* Filozofijo? Izluščiti? Kot fižol?

ALDO Ja. Prav imaš, pustiva to.

IRINA Delajva rajši kaj. Saj ne bo več dolgo. Vojna gre h koncu. Taborišče bo razpuščeno, vi boste šli domov in mi tudi, tisti, ki nismo vojaki.

ALDO *(največja novica)* Kje si to slišala?

IRINA Povsod se govori. No, kaj je tisto, kar imaš v roki?

ALDO Kaj? A ja. Običajne govornice torej. *(Bere, napol sebi, na glas.)* Camphora monobromata. Hm. Kafra, brom, napiši. Pomirjevalo.

IRINA (*rusko, piše*) Kafra, brom, pomirjevalo. (*Položi v ustrezno škatlo.*) Niso samo običajne govorice, tudi Marja Fjodorovna je rekla. Ona ne govori kar tako.

ALDO In kdaj naj bi to bilo?

IRINA Ne vem, kmalu enkrat. Čez en teden, čez en mesec, več že težko.

ALDO En mesec? To je kmalu?

IRINA Kaj, a ni?

ALDO (*že vdrugo malo osramočen*) Saj, v bistvu res. (*Rahlo opravičujoče.*) Domov. Že sama beseda zveni tako čudno, sploh ne vem več, kaj pomeni.

IRINA Tudi jaz ne.

Vrata ambulante se odprejo in ven prišepa eden. Za hip se ustavi sredi prostora, pohlevno pokima obema (navzočnost avtoritete!) in odide. Za njim

GLAS (*zdravnikov iz ambulante*) Naprej!

ALDO (*proti zunanjim vratom*) Vorwärts!

Vstopi zaraščena mršava mrkogleda oseba v taboriščni progasti uniformi. Gleda okrog sebe, kot da ne ve, od kod bo priletel kakšen udarec.

ALDO Guten Tag?

Prišlek ne reče nič, gleda Alda in se drži tako, da bi lahko še v pravem trenutku odskočil in udaril nazaj, hkrati pa intenzivno bere tega, ki ga ima pred seboj, in branje mu govori, da ni kdovekakšen kaliber.

ALDO Guten Tag. Ihr Name, bitte.

PRIŠLEK (*hripavo*) Doktor.

ALDO Ja, der Doktor ist hier, aber ihr Name.

Trenutek premora. Nato prišlek naglo in odsekano stopi blizu k Aldu; z desnico potegne levi rokav nazaj do komolca in mu pomoli pest pod nos, tako da ni jasno, ali mu je zagrozil s pestjo ali se je želel identificirati s svojo taboriščno številko. Nato plane k vratom ordinacije, jih odsune, plane noter in jih zadrleskne za sabo.

ALDO Ta je bil videti kar nevaren. Ne vem, se mi zdi, da sem ga že nekje srečal. Napiši kot pri takih.

IRINA Neugotovljivo.

ALDO Upam, da ne bo kdo bral te statistike.

IRINA Pa tudi če. Tvoj *fraynd doktor* sprejme vsakega, z imenom ali brez, in plača mu nobeden nič. To so samo muhe Marje Fjodorovne.

ALDO Kaj pa doktor Dančenko?

IRINA Doktor Dančenko gleda samo steklenico in katero punco bo naslednjo povaljal.

ALDO Kaj ... Koliko si ti pravzaprav stara, Irina?

IRINA Zakaj vprašaš?

ALDO Nič, kar tako.

IRINA Edino da popisujeva zdravila, tisto je za kaj koristno. Da bojo vedeli, kaj je kaj.

ALDO Še to nisem prepričan.

IRINA Prepričan ali ne. Dajva, drugače bojo morali podaljšati vojno, da bova lahko končala.

ALDO *(jo pogleda in se precej izgubljeno nasmehne.)*

Nato vleče iz škatel škatlice in stekleničke. Običajna procedura: prebere, kaj je v kateri, pove po nemško in zakaj je, poda tisto Irini, ona napiše v zvezek po rusko in odloži v eno od škatel poleg sebe, približno glede na to, za kaj gre.

ALDO Acidum acetylsalicylicum. Acetilsalicilna kislina. To sva že imela.

IRINA Ne spomnim se.

ALDO Aspirin po domače. Proti bolečinam. K pomirjevalom daj.

IRINA Kako si rekel?

ALDO Aspirin. Kar tako napiši.

IRINA *(rusko)* Aspirin. Pomirjevala.

ALDO *(bere)* Balsamum Peruvianum. Perujski balzam. Antiseptik menda.

IRINA Lepo te prosim, ne govori mi kar naprej teh strašno dolgih besed! Povej na kratko!

ALDO Na kratko. Napiši: perujski balzam. Proti vnetju. Mazilo.

IRINA *(piše in uvršča)* ... balzam. Mazila.

ALDO Bismutum Gallicum Basicum. Napiši. Bizmutov prašek. Za rane.

IRINA *(piše in uvršča)* Bizmutov prašek. Za rane.

ALDO Lahko se bo smejal, kdor bo videl te najine sezname. Antipyrinum. To bo za zbijanje vročine, gotovo. Piši, antipirin, daj k pomirjevalom.

IRINA *(piše in uvršča)* Antipirin. K pomirjevalom.

ALDO *(večja steklenica)* Formaldehydum solutum. Napiši. Formaldehyd. For-mal-dehid. Razkužilo za prostore. K razkužilom.

IRINA *(piše, razvršča)* Forma - kako?

ALDO Formaldehyd. *(Nova steklenička.)* Euphorbium. Kaj pa je to, nimam pojma. Napiši evforbium, daj v škatlo »ne vemo«.

IRINA *(malo ji je naporno, vse kilometerske besede.)* Evforium. Kaj vse ti znaš. Jaz bi bila tudi rada tako učena kot ti.

ALDO Nisem ne tako učen. Sploh ne pri zdravilih. Za pol stvari nimam pojma, kaj so. *(Ne čisto brez nečimnosti.)* Če bi imel priročnik pa priprave, potem že mogoče ...

IRINA Vse te gromozanske latinske besede.

ALDO Mogoče boš ti čez nekaj let še bolj učena kot jaz. Mlada si še.

IRINA *(malo melanholično)* Ah, figo bom. Daj naprej.

ALDO Natrium chloratum. To je pa čisto prava kuhinjska sol.

IRINA Potem spada v kuhinjo, ne v lekarno.

ALDO Ta je bolj prečiščena, rabijo jo za izdelavo kakšnih preparatov.

IRINA Če je sol, zakaj potem ne napišejo gor preprosto sol?

ALDO *(droben nasmešek)* Saj ... V stroki se pač rabijo znanstvena imena ...

IRINA Zato, da se taki kot ti potem delajo važne! *(Resno.)* Intelektualci, saj vemo! Ampak pri nas je na oblasti delavski razred, pri nas se ne bi dolgo važil!

ALDO Meni sploh ni do tega, da bi se važil ...

IRINA *(ga pogleda, menda se ji zasmili, ton je kar v smeri materinskega)* Saj vem. *(Aldo se hvaležno nasmehne.)*

ALDO Natrium sulfuricum. Napiši Glauberjeva sol.

IRINA Kakšna sol?

ALDO Glauberjeva.

IRINA In za kaj je?

ALDO Laksativ.

IRINA Kaj?

ALDO Škatla notranje bolezni. Odvajalo.

IRINA Tako povej, ne! *(Se smeje, Aldu je malo nerodno.)*

ALDO Pulvis cantharidis. Neverjetno, tudi to so imeli, vragi.

IRINA Kaj imaš?

ALDO To je prašek iz neke vrste posušenih in zmletih hroščev.

IRINA Gnusno. In to se je?

ALDO Menda. Nisem vedel, da se sploh še uporablja.

IRINA In za kaj je?

ALDO To je ... Po domače se reče španska muha.

IRINA A! Da ti vstane!

ALDO *(mu je zelo nerodno in še osupel je spričo Irinine obveščnosti)* Afrodizijak.

Ja. (*Kratek premolk.*) Ampak ni res, da tako deluje, samo včasih so verjeli.

IRINA Si poskusil?

ALDO (*mu je še bolj nerodno*) Ne, ne ... Prebral sem. (*Takoj.*) Unguentum acidi borici.

IRINA Čakaj malo. Kam pa dam tisti pulvis kaj je že?

ALDO Daj v ... kaj vem, notranje bolezni.

IRINA Kako notranje, če je pa za -

ALDO (*pohiti, da ne bi slišal še kaj*) Kam bi pa ti dala?

IRINA Krepčila, ne.

ALDO Pa daj tja. (*Irina ponosno razvrsti.*) Unguentum acidi borici. (*Irina se muza, vseč ji je, ko vidi, kako mu je nerodno.*) Napiši, borvazelin, bor...va...ze...lin, razkužilno mazilo. Mazila.

IRINA (*piše, uvršča*) Borvazelin. Dobro ... Koliko si pa ti star, Aldo?

ALDO Petindvajset. (*Večja steklenica.*) Acidum carbolicum. Piši: karbolna – kar-bol-na kislina, razkužilo za instrumente. Pod razkužila.

IRINA (*piše, uvršča*) Karbolna, razkužilo. Si iz mesta?

ALDO Ja, iz mesta. Zakaj?

IRINA Taki iz mest so ponavadi bolj fini.

ALDO (*mu je nerodno*) Ti si iz vasi? *Salviae folium*. Kako se temu reče po nemško? Bogvedi, Napiši kar salvija, bojo že vedeli. In daj k čajem.

IRINA (*piše, uvršča*) Salvija. Čaji. Ne, prav iz vasi ne. Tako majhno mesto. Trg. In kaj si delal tam? Doma? Preden je bila vojna?

KRIK (*iz ambulante: pridušen, a sliši se, da je moral biti zelo močan; jidiš*) Vsi so mrtvi!

Tišina. Irina in Aldo se spogledata, kot da pričakujeta, ali bo še kaj; nič ni, nadaljujeta.

ALDO Kaj sem delal? Nič posebnega. Zaradi fašističnih zakonov nisem mogel dobiti

poštene službe. In potem sem padel v roke Nemcem in zdaj moram biti vesel, da sem tukaj s tabo. Od tistih ... ki smo se skupaj peljali v taborišče, je ostalo živih, kar jaz vem, samo pet. Scopolaminum. Piši sko-po-la-min. Pod pomirjevala in narkotiki.

IRINA Malo vas je ostalo, ampak zmagali ste pa le vi, ne oni. *(Reče, piše, zлага.)*
Skopolamin. Pomirjevala.

ALDO Ne vem, kaj moraš biti, da lahko to tako gledaš. Rus najbrž.

Odprejo se vrata, ven pride prejšnji bradač, ki brez glasu, kretnje in pogleda odide naravnost ven. Aldo in Irina ga samo spremljata z očmi. Za njim klic:

GLAS *(izza vrat)* Naprej!

ALDO Vorwärts!

Noter pride drobno ženšče, v revni civilni obleki, po obrazu vse marogasto od podplutb.

ALDO Guten Tag.

ŽENSKA *(komaj slišno)* Guten Tag.

ALDO Ihr name bitte.

Ženska stopicne k Irini in naravnost njej pove svoje ime, tudi neslišno.

IRINA Kaj?

Ženska ponovi še enkrat, komaj če kaj bolj slišno; a tokrat Irina sliši, zapiše.

IRINA Dobro. *(Pokaže na vrata ambulante, ženska odhiti.)*

ALDO Tole poznam. Italijanka je, kot jaz. Ampak noče, da kdo to ve, in tako se delam, kot da ne vem, kdo in kaj je. Ena od tistih je, ki so jih v lagerju imeli za ...

IRINA Prostitucija?

ALDO Ja. In zdaj si je dobila enega divjaka, surovino - kot da jo je tisto določilo za vse življenje - in on je ljubosumen na vse, kar je bilo, kar je in kar bo, in jo mlati noč in dan, ona pa nima drugega kot njega in se ga drži.

IRINA Jaz bi ga bum po glavi.

ALDO Ti bi ga, ja, ampak ona nima tvoje moči ...

IRINA Spet samo klepetava.

ALDO Aja. (*Seže v škatlo.*) Oleum amygdalae. Mandljevo olje. To je bolj za kozmetiko, lahko kar ti odneseš.

IRINA (*zviška*) Jaz ne kradem. Jaz sem komsomolka. Kako si rekel?

ALDO (*malo se le namuzne*) Oprosti, samo šala. Mandljevo olje. Kozmetika. Veš, kaj so mandlji?

IRINA Nekakšni bonboni?

ALDO (*melanholično*) Bonboni! To je drevo, podobno kot marelica ali sliva, ampak samo peška je dobra. Doli na jugu rase, ob morju.

IRINA Pri vas?

ALDO Še malo bolj na jugu.

IRINA Še bolj.

ALDO Sirupus ferri iodati. Piši, železov sirup. Menda tonik, daj pod krepčila.

IRINA (*reče rusko, piše, zлага*) Železov sirup. Krepčilo. Pomislila sem ... prej, ko si povedal o tisti ženski ... Nemci so nama obema sovražniki ... in midva se pogovarjava v njihovem jeziku.

ALDO Jezik je jezik, še dobro, da je kakšen, da se lahko pogovarjava. Ferrosi sulfas, to je podobno, samo prašek; napiši železo in daj tja kot prejšnje.

IRINA Že, ampak ... meni je bil zmeraj tako všeč zvok italijanskega jezika; zdaj pa, ko imam pred sabo Italijana, prvič v življenju, govori z mano nemško. (*Reče, piše, zлага*) Železo, krepčila.

ALDO Insulinum. Piši, insulin, in-su-lin, diabetes, se pravi, daj pod notranje bolezni.

IRINA Insulin, notranje. Povej mi kaj po italijansko. Še nikoli se nisem pogovarjala s pravim Italijanom.

ALDO Tudi jaz nisem pravi, so rekli. Jud sem.

IRINA To že, ampak doma govoriš italijansko, ne?

ALDO Ja.

IRINA Se pravi, si Italijan.

ALDO Hm.

IRINA Kaj momljaš?

ALDO Nič.

IRINA No, potem pa daj, povej kaj po italijansko, *zame*.

ALDO *(nekaj trenutkov ne ve, kaj bi, potlej naenkrat - artikulirano, kot bi bil spregovoril drug človek, a to je nemara tudi efekt zvoka materinega jezika sredi govoric, ki jih izrekajo tujci)* Di fronte a te mi sento debole, malato e sporco; ho coscienza del mio aspetto miserevole, della mia barba mal rasa, dei miei abiti di prigioniero; tu invece, il tuo sguardo quasi infantile ... in cui una pietà incerta s'accompagna con una definita repulsione.

IRINA *(nagajivo)* In če ti rečem, da razumem italijansko?

ALDO *(se strašno zmede in zardi)* Ti?

IRINA *(se zasmeye)* Saj ne razumem, ne boj se. Mi je pa grozno všeč. Kako to zveni. Kot da bi bila v filmu. - Ampak ti si se zmedel. Se pravi, si povedal nekaj takega, kar ne maraš, da bi razumela. Ne?

ALDO Nič takega ni bilo ...

IRINA *(nagajivo izzivalno)* Gotovo kaj zelo nespodobnega.

ALDO Nespodobnega? Ni bilo nespodobno, ne!

IRINA Potem pa povej.

ALDO Vsaj ne na tak način, kot ti misliš.

IRINA Na kakšen drug pa?

ALDO Ti ne boš odnehala, ne?

IRINA (*v smehu*) Ne.

ALDO Saj ne boš razumela, kako bi ti to razumela ... Nespodobno je, če se mrtvi družijo z živimi ... In jaz sem kot mrtev ... prihajam iz dežele mrtvih ... poglej me, kakšen sem ... pomisli ... je to človek, ki ... ne le, da dela v blatu ... da ne pozna miru ... da se bojuje za pol kosa kruha ... da živi in umre za en da in en ne ...

IRINA (*še naprej nasmeh, a obenem kot neka pronicljiva melanholija*) Čudno, da si tak ostal živ. Tak ... (*njen mladostniški vojni besednjak ne pozna besede za "senzibilca"*) netrd, neutrjen. Taki ponavadi niso preživeli.

ALDO Imel sem srečo.

IRINA Ja, najbrž res.

ALDO In ta sreča je na nek način moje prekletstvo.

IRINA Kaj?

ALDO Ne, pozabi, pusti.

IRINA (*menja ton na prejšnje nagajivo*) Ampak po italijansko nisi rekel tistega, kar si mi potem prevedel.

ALDO Sem, sem.

IRINA Ne verjamem.

Odprejo se vrata, skozi pride pretepenka in za njo klic:

GLAS Naprej!

ONA (*zašepeta zelo tuje*) Aufiderzen -

Odide. Notri pride rdečearmejec: mlad, zdrav, rdečeličen, nasmejan ... kaj sploh dela v ambulanti? Tega prevzame kar Irina.

IRINA (*rusko*) Ime, očetovo ime, priimek.

RDEČEARMEJEC (*ponosno*) Timofejev Arkadij Semjonovič.

IRINA In kaj ti je?

RDEČEARMEJEC (*pristopi k njej blizu in nekaj pove očitno ne žele, da bi Aldo slišal. Aldu je pa nerodno, kot bi šlo zanj.*)

IRINA (*malobrižno, rusko*) Itak lahko on (*migljaj glave proti Aldu*) prebere v zvezku, če ga zanima.

RDEČEARMEJEC (*malo preplašeno ošine Alda in odide noter.*)

IRINA (*v hipu preklopi nazaj*) Ne verjamem, da si res tisto rekel.

ALDO (*niti ni presenečen, da je preklopila*) Zakaj ne?

IRINA Zvenelo je čisto drugače.

ALDO Ni bilo točno z istimi besedami ...

IRINA Ne gre za besede.

ALDO In to, kako nekaj zveni, v jeziku, ki ga ne razumeš ... te lahko prevara ...

IRINA (*prepričano*) Ne, ne more.

ALDO Saj sem rekel ... da ne boš ... - Dobro. In kako je zvenelo?

IRINA (*z nagajivim smehom*) Moram še premisliti.

ALDO (*se tudi zasmije*) Mogoče rajši delajva naprej. (*Potegne iz škatle stekleničko.*) Acidum sulfuricum. U, strela. To je pa jedko in strupeno, še dobro, da se ni razbilo. Piši: žveplena kislina. V Kemikalije.

IRINA (*nič ne napiše*) Tebi se zdi narobe, da klepetava?

ALDO Ne zdi se mi narobe ... Ampak prav je, da tudi kaj delava zraven. No, dajva. Žveplena kislina, kemikalije. (*Takoj naslednje.*) Kreosotum. Piši, kreozot.

IRINA (*piše*) Kreozot. Za kaj je?

ALDO Pljučne bolezni. Daj k sirupom.

IRINA Sirupi, dobro.

ALDO (*trenutek premolka*) Ti, Irina - kako si pa pravzaprav ti prišla sem?

IRINA Jaz? Preprosto. Priglasila sem se kot prostovoljka in sem šla, malo tu, malo tam, zdaj sem tukaj.

ALDO Preprosto.

IRINA Ja.

ALDO Pa tvoji doma? Starši?

IRINA Oče je bil že mobiliziran. Mama pa ... seveda ni bila preveč vesela, ampak vojna je vojna, vsak mora dati svoje.

ALDO Za domovino.

IRINA Ja.

ALDO Kje pa si doma?

IRINA V Ukrajini. Kazatin se imenuje mesto.

ALDO In kaj si prej delala tam v Kazatinu?

IRINA Nič posebnega. V šolo sem hodila. Ni mi bilo preveč všeč hoditi v šolo. Hotela sem biti strojevodja. Voziti lokomotivo, ja.

ALDO Dekle kot ti?

IRINA Ja, zakaj ne? Veš, Kazatin je tak kraj, kjer je železniška postaja glavna stvar. Mogoče je bilo tudi to. *(Se spet nagajivo nasmeje.)* Ni bila samo domovinska dolžnost, ki me je potegnila od doma.

ALDO Kdaj je bilo to?

IRINA Dve leti nazaj.

ALDO In zdaj? Vojne bo vsak čas konec, si rekla, demobilizirana boš, kaj boš potem?

IRINA Ko me pošljejo, bom šla. Kaj bom, tega pa ne vem. Ti veš, kaj boš, ko se vrneš domov?

ALDO *(se posmeje)* Ne.

IRINA Vidiš?

ALDO Si še želiš biti strojevodja?

IRINA Kaj vem? V bistvu ja.

ALDO Mogoče pa še boš. Ali pa boš našla kaj takega, kar te bo še bolj veselilo. Postala učena mogoče.

IRINA *(se posmeje)* Me prideš ti učit? *(Se našobi)* Ne verjamem. Najbrž ne bom navsezadnje ne strojevodja ne učena in ne nič takega, kar bi me veselilo. Mogoče bom v lekarni zlagala stekleničke v škatle. In starim dedcem pod mizo prodajala tisto »špansko muho«. Kako si rekel, da se reče?

ALDO *(se smeje, a tudi zdaj ne brez zadrege)* Pulvis cantharidis.

IRINA Pulvis cantharidis. Si moram zapomniti.

ALDO Po mojem boš pa vseeno strojevodja.

IRINA Če bom, te peljem.

ALDO Velja.

Odpro se vrata, vrne se rdečearmejec. Ustavi se in obsuje Irino s ploho izjav, ki so po tonu sodeč ljubezenski predlogi.

IRINA *(odrezavo)* Ne gnjavi, delo imam.

RDEČEARMEJEC A, devočka je oddana. *(S pomenljivo kretnjo glave proti Aldu in odide.)*

IRINA Kaj? *(Ta misel prvič pride do nje?)*

ALDO *(je tudi razumel, gleda v škatlo)* Lanolinum anhydricum. Mast iz ovčje volne. Napiši kar lanolin. To je sicer samo osnova za mazila, ampak daj vseeno k mazilom.

IRINA Lanolin. Mazila.

ALDO *(se z roko in pogledom v škatli ustavi hip in zamisli)* Kako človek trosi drobce svojega dela - samega sebe - po svetu. To je prava duša, v to dušo verjamem. Ampak ... pomen, bistvo ... te duše je, da jo človek izgubi. Na koncu je nima več.

IRINA Spet luščiš filozofijo? Ne razumem.

ALDO Ne, ne, vem, da me razumeš!

3A: LOKOMOTIVA 1

IRINA sedi na stopnički lokomotive, od katere se po malem kadi. Pride ALDO. Ona skoči pokonci in salutira.

IRINA Zdravstvujte, tovariš vodja stroja!

ALDO Zdravstvuj, tovarišica pomočnica! Najprej ponovimo zadnjo lekcijo!

IRINA Izvolite, tovariš vodja stroja!

ALDO Kaj je Westinghouseova zavora!

IRINA Westinghouseova zavora je železniška zavora na stisnjen zrak!

ALDO Kaj je njena dobra stran!

IRINA Njena dobra stran je, da v primeru puščanja zavornega sistema avtomatično ustavi vlak!

ALDO In kaj je njena slaba stran! Na kaj je treba posebej paziti!

IRINA Njena slaba stran je, da dopušča spremembo zavorne moči samo, ko je popolnoma popuščena! To je pri vožnji navzdol lahko nevarno, zato je treba posebej paziti na pravilno nastavitve zavorne moči!

ALDO Zelo dobro, tovarišica asistentka! Naprej! Če odpreš regulator pare, lokomotiva pa se ne premakne, kaj moraš najprej preveriti?

IRINA Preveriti moram, ali je je komandni mehanizem popolnoma vključen, in če ni, vključiti menjalnik!

ALDO Pravilen odgovor! In če poženeš lokomotivo s polno močjo, zapreš rezervo, regulator pa pustiš odprt, kaj se bo zgodilo?

IRINA Če ne odprem izpustnih pip, bodo počili pokrovi valjev ali se bo zvila batnica ali pa bodo drogovi uničeni!

ALDO Odlično, tovarišica asistentka! Mašina očiščena in pripravljena?

IRINA Pripravljena in očiščena, tovariš vodja stroja!

ALDO Si pregledala, da niso mašilke preveč zategnjene, da se ne bo bat spet

pregreval? Dandanes so mehaniki popolnoma brez občutka za stroj!

IRINA Pregledala, tovariš vodja stroja! Toda težava je v tem, da je valj po sredini obrabljen; če so mašilke pritegnjene do konca, se bat pregreva, če so nekoliko popuščene, pa prihaja do puščanja in izgube moči!

ALDO In kako si ukrepala, tovarišica asistentka?

IRINA Odločila sem se, da je bolje imeti malo manj moči kot tvegati okvaro, zaradi katere mašina ne bi več mogla delovati!

ALDO Pravilna odločitev, tovarišica asistentka! Kako je s paro?

IRINA Sedem atmosfer, tovariš vodja stroja!

ALDO Voda?

IRINA Normalen nivo!

ALDO Peč?

IRINA Vleče!

ALDO Odlično! Gremo! Odhod!

Se vzpne v kabino lokomotive, Irina za njim. Lokomotiva zapiska, izpod koles sikne para, Aldo in Irina mahata iz kabine, spodaj mahajo ljudje z robčki. Godba na peronu zaigra revolucionarno pesem.

4: TRG 1 (SRAJCA)

Tržnica. Na zidku sedita ALDO in GRK. Aldo je v lagerski obleki, Grk ima samo še kakšen kos od nje. Na rami ima predvsem veliko vrečo. Mimo hodijo ljudje in bolj ali manj diskretno pogledujejo proti njima.

GRK *(govori francosko)* Mašina kaput. Je rekel strojevodja. Gremo, sem rekel, še ena noč kot zadnja, sem rekel, bomo še mi kaput.

ALDO Imaš prav.

GRK Ti si Francoz?

ALDO Ne, Italijan.

GRK *Io parlo anco italiano, ma no bono italiano, boljše po francosko.*

ALDO In od kod si ti?

GRK Grčija. Mordo Nahum, Thessaloniki. Sem videl, ti se znajdeš, si dober za te reči, sinoči te kar naenkrat ni bilo več. Lahko sva družabnika, če hočeš. Če bova dva, bo lažje.

ALDO *(škili proti njegovi veliki vreči)* Prav. Ampak mogoče si se zmotil.

GRK Mogoče. V tem primeru boš ti bolj na zgubi.

Ustavi se mimoidoči črnoborzijanec.

ČRNOBORZIJANEC *(poljsko)* Gospoda kaj potrebujeta?

GRK Eh?

ČRNOBORZIJANEC Gospoda kaj potrebujeta?

GRK *(trenutek pomisleka; nato s precej brezbržno kretnjo pokaže: poglejmo, kaj imaš.)*

ČRNOBORZIJANEC *(poljsko)* Stvari ne nosim s sabo, ni varno, ampak gospoda pojditu z mano *(kaže tudi s kretnjami)*, vse imamo na zalogi.

GRK *(s kretnjo, da ne gre nikamor.)*

ČRNOBORZIJANEC Pridite, pridite, ne bo vam žal.

GRK *(se pocuka za srajco, s kretnjo: imaš?)*

ČRNOBORZIJANEC Koszula? Imam, imam, kakršno hočete.

GRK *(s kretnjo: koliko stane?)*

ČRNOBORZIJANEC Pridite, pridite, vam bom pokazal.

GRK *(s kretnjo: ne grem nikamor, ti povej, koliko stane!)*

ČRNOBORZIJANEC Dobro, dobro: sto petdeset zlotov, ampak vredna je najmanj dvesto!

GRK *(osupel: koliko?)*

ČRNOBORZIJANEC Sto petdeset! *(Kaže s prsti: petnajst, krat, deset.)*

GRK *(Aldu)* Slišiš, kaj pravi?

ALDO Sto petdeset?

GRK Sto petdeset! *(Se obrne k črnoborzijancu in si vrta s kazalcem v čelo.)*

ČRNOBORZIJANEC *(ogorčen)* Za tako čudovito srajco, kot jo imam jaz! Žalitev! Sto petdeset zlotov, niti groša manj!

GRK *(se glasno zasmije, odmahne z roko.)*

ČRNOBORZIJANEC Dobro, sto štirideset, ampak samo za vas!

GRK Predrago! Ne koszula! Adijo!

ČRNOBORZIJANEC Sto trideset! V zgubo grem!

GRK Adijo! *(S kretnjo odslavlja črnoborzijanca; ta nejevoljno godrnjaje odide.)*

ALDO Srajco kupuješ?

GRK Ne.

ALDO Sem mislil. Zakaj pa si se pogajal s tistim tipom? Za zabavo?

GRK *(strm pogled)* Ni čas za zabavo. Prodala bova eno srajco.

ALDO Prodala? Kje jo pa imava?

GRK *(brez besed pokaže vrečo.)*

ALDO Zakaj si potem zbijal ceno, če jo hočeš prodati?

GRK (*precej zaničljiv pogled*) Misliš, da bi oni meni plačal toliko, kot je sam zahteval? Hotel sem zvedeti, kakšne so tukaj cene srajc.

ALDO Sto trideset zlotov.

GRK Se boš moral dobro potruditi.

ALDO Potruditi? Zakaj?

GRK Da dobiš sto trideset zlotov za srajco. Oni tip je rekel sto trideset, se pravi, da bo šestdeset - sedemdeset kar prava cena. Dobro. Zdaj se pa loti dela. Pohiti.

ALDO Dela? Jaz? Kaj naj bi delal?

GRK Srajco boš prodajal. Saj sva rekla, da sva družabnika, ne? Jaz investiram srajco, se pravi kapital, kaj boš pa ti investiral?

ALDO A, taka družabnika!

GRK Taka, ja, kakšna pa. Misliš, da sva prišla na promenado? Da te bojo ves čas drugi vzdrževali?

ALDO A ni lepo, če ti včasih kdo kaj da? Po vsem, kar sem preživel, sem lahko deležen tudi česa dobrega.

GRK Zelo neumno razmišljanje. Da si sam zaslužiš za preživetje, pomeni, da si svoboden. Zapomni si: če te drugi vzdržujejo, ti bojo tudi ukazovali.

ALDO Razen tega sem še zmeraj bolan.

GRK Izgovori. Delati je dolžnost, kratko malo, brez čejev in ampakov. Mimogrede še pozvedi, kje je tukaj menza za reveže, gotovo jo imajo. Kako se reče po poljsko srajca, si si menda zapomnil.

ALDO Koszula.

GRK Tako.

ALDO Kaj boš pa ti?

GRK Imam opravke. Se dobiva čez kakšne četrte ure.

ALDO (*cinca*) Ampak jaz sploh ne znam ...

GRK Poslušaj, ti. Ti zdaj v meni vidiš palirja, ki ti ukazuje, in s čvekom poskušaš

odložiti začetek dela. Nov dokaz, da si tepec. Pameten človek bi ravnal obratno; hotel bi delati čimprej, da bo lahko potem govoril, in to s polnim želodcem. *(Potegne iz vreče srajco.)* Tu imaš srajco. Ko jo kažeš, jo moraš držati tako, vidiš, ker ima tukaj luknjo. *(Kaže, kako jo mora držati.)* In glej, da ti je ne ukradejo. Odgovoren si zanjo.

ALDO Dobro, dobro. *(Grk pokima in odide, Aldo se brez trohe navdušenja loti posla.)*
Panowie ... panie ... koszula ... panowie ... koszula ... dobra ... koszula ...

1. KUPEC *(se ustavi, po poljsko)* Kakšne srajce pa imate? Bele? Barvaste? Kakšne številke? Kakšen material? Kakšno količino lahko dobavite? Po kakšni ceni?

ALDO *(ni razumel nič)* Koszula ...

1. KUPEC Jih imate na zalogi?

ALDO Da ... *(Kupec se razveseli)* Koszula ... Ja ... *(V stiski se zateče k nemščini.)*
Ich habe nur diese koszula, aber sehr gute ...

1. KUPEC Deutsch?! *(Obrne hrbet in odkoraka.)*

ALDO *(skuša popraviti, za njim)* Nein! Ich bin kein Deutscher ...

Kar je ljudi v bližini, se obrnejo stran, kot bi bil kužen.

ALDO Ich bin ... *(Sprevidi, da je ubral napačno struno. Glasneje, a malo obupano.)*
Panowie ... koszula ... koszula ...

2. KUPEC *(poljsko)* Kakšna srajca pa je?

ALDO Tukaj! Prego! Prego!

2. KUPEC *(s kretnjo kaže, da bi rad videl.)*

ALDO *(potegne srajco izpod svojega suknjiča, plašno pokaže.)*

2. KUPEC *(poljsko)* A, ruska, je cela, lahko pogledam? *(Aldo kaže, vendar je ne spusti.)* Moram vendar videti, kako velika je!

ALDO *(ne razume, v zadregi; ne spusti srajce; zagleda mimoidočega duhovnika, v upanju)* Padre ... scusi ...

DUHOVNIK *(se ustavi, poljsko)* Prosim?

ALDO (*potegne srajco iz rok interesenta in jo spravi nazaj pod suknjič, mu s kretnjo da znak, naj počaka*) Parla italiano? (*Duhovnik odkima.*) Parlez-vous français? (*Duhovnik odkima. Pavza: skoraj že vpraša nemško, a se ugrizne v jezik. Potlej preblisk.*) Latinsko?

DUHOVNIK (*nasmešek spričo bizarnosti, latinsko*) Malo že.

ALDO Rad bi vas vprašal ... (*Se ustavi, ker ne ve, kaj ga najbolj žuli.*)

DUHOVNIK Da?

ALDO Zakaj se zukaj vsi ljudje obrnejo proč, če jih nagovorim nemško? Prepričan sem, da skoraj vsi razumejo, ampak reagirajo pa tako, kot da bi jih opsoval!

DUHOVNIK Ja, nemške govornice ljudje tukaj ne slišijo radi ... Ampak od kod prihajaš, da to sprašuješ?

Poleg potencialnega kupca je bizarni prizor progasto oblečenega Alda v latinskem pogovoru z duhovnikom že zadržal še kakega radovedneža. Polagoma se jih nabere kakšnih pet. Pogovor jih zanima, duhovnik jim prevaja.

ALDO Saj vidite to obleko; iz koncentracijskega taborišča.

DUHOVNIK Gospod prihaja iz nemškega koncentracijskega taborišča. - In zakaj si bil tam?

ALDO Pobrali so nas vse; vse Jude, kamor so prišli, in jih odpeljali ... Jaz sem Jud in tako ...

DUHOVNIK Iz Italije, če sem prav razumel?

ALDO Ja.

DUHOVNIK Gospod je Italijan. Nemci so ga prijeli, ker je ... prijeli so ga iz političnih razlogov in ga odpeljali v taborišče.

Odgovor vzbudi zanimanje med opazovalci.

ALDO Ne, ne iz političnih razlogov! Zato, ker sem - *(Duhovnik ga s kretnjo ustavi.)*

Med opazovalci se razvije debata (v poljščini). Aldo je v nji večji del pasiven, samo poskuša kaj razumeti; sicer pa diskutanti njegovega mnenja po vsem sodeč niti ne rabijo.

OPAZOVALEC 1 A, lager? Res? Povejte mi, kako je bilo tam? Jaz sem slišal, da ni bilo tako slabo: resda trdo delo, ampak poskrbljeno za hrano, obleko in stanovanje. Tega med vojno marsikje ni bilo, tako da je bilo zunaj pravzaprav dostikrat slabše.

OPAZOVALEC 2 Kje neki ste pobrali to pravljico? Koncentracijska taborišča so bila grozljivi kraji, ljudje so živeli natlačeni v barakah, okrog je bila bodeča žica z elektriko

-

OPAZOVALEC 1 Kakšna bodeča žica, kakšna elektrika, lepo vas prosim!

OPAZOVALEC 2 Ja, in stražarji s strojnicami, ljudje so cepali kot muhe, od lakote, mraza in bolezni, delali so kot sužnji!

DUHOVNIK *(se vmes trudi s prevodom, latinsko)* Gospoda se ne strinjata o tem, kakšni kraji so bili koncentracijska taborišča. Eden pravi, da so bila to delovna taborišča, kjer je bilo za ljudi poskrbljeno boljše kot marsikje zunaj -

OPAZOVALEC 2 In kdor ni bil sposoben delati ali pa je oslabel, je šel naravnost v plinsko celico in od tam v krematorij!

OPAZOVALEC 1 Kakšne plinske celice, kakšen krematorij! Za brezdelneže res ni bilo prijetno, ampak drugače pa - zakurjene barake za prenočevanje, topli obroki, ambulanta, obleka in obuvalo zastonj ...

DUHOVNIK ... drugi pa, da so bile to grozljive mučilnice, kjer so ljudje množično umirali od izčrpanosti in bolezni ali pa so jih kar pobijali ... *(Aldo močno prikimava pri povzetku drugega opazovalca, vendar se zanj nihče pretirano ne zmeni. Debata se razvema mimo njega in čezenj, diskutanti ga pogledajo, tudi pokažejo nanj, vpraša pa ga nihče nič ne.)*

OPAZOVALEC 1 Boljše, kot si je marsikdo zaslužil! To sem slišal od prijatelja, na čigar mnenje nekaj dam!

OPAZOVALEC 2 Najbrž je bil tisti vaš prijatelj sam pri esesovcih!

OPAZOVALEC 1 Prepovedujem vam tako govoriti o mojih prijateljih!

DUHOVNIK *(začasno opusti funkcijo prevajalca in poseže vmes v poljščini)*

Prijatelji! Nikar hudih besed! Saj se lahko mirno pogovorimo! *(Njegov avtoritativni poziv zaleže; debata se umiri, vendar samo začasno; takoj se začne spet razgrevati. Duhovnik opusti poskuse prevajanja in tudi sam nemočno posluša; Aldu da roko na podlaket, kot bi se bal, da ne bo kaj preveč rekel.)*

OPAZOVALEC 3 Koga pa so Nemci pravzaprav pošiljali v taborišča?

OPAZOVALEC 2 Jude.

OPAZOVALEC 1 Ne samo Jude, tudi druge.

OPAZOVALEC 2 Ne samo Jude, ampak največ pa.

OPAZOVALEC 3 Potem to ni bilo tako slabo.

OPAZOVALEC 2 Kako ni bilo slabo? Zapirati in pobijati ljudi, ki niso nič naredili!

OPAZOVALEC 3 V Varšavi so Judje hoteli prevzeti oblast. Če ne bi bilo Nemcev, bi jim najbrž uspelo.

OPAZOVALEC 2 Kakšno oblast! Uprli so se iz obupa in Nemci so jih postrelili ko mačke, kar jih niso že prej zaplinili!

OPAZOVALEC 4 Kje so pa bila ta taborišča, jaz nisem slišal zanje?

OPAZOVALEC 2 Povsod, kjer so bili Nemci, več ali manj.

OPAZOVALEC 4 Na Poljskem že ne! Nemogoče, da ne bi nič vedeli!

OPAZOVALEC 2 Pa so bila tudi na Poljskem, in menda celo nekatera največja in najhujša!

OPAZOVALEC 1 To so vse govornice, pretiravanja. Milo rečeno. Zabloda. Propaganda.

OPAZOVALEC 2 Propaganda! Vas prosim! Kaj pa dela ... ta človek tukaj, če na Poljskem ni bilo taborišč? Vprašajte ga, če ne verjamete!

Debata za hip zastane, vsi pogledajo Alda: on izgubljeno gleda nazaj, razumel je

dovolj, da nima kaj reči.

OPAZOVALEC 3 Kaj ga bomo spraševali. Tako ne moreš ugotoviti, ali laže ali govori resnico.

KUPEC *(je dotlej le poslušal, Aldu)* Oprostite ... ali je ta kozzula od kakšnega mrtvega Juda?

ALDO *(vprašujoče pogleda duhovnika.)*

DUHOVNIK *(prevede)*

ALDO Ne, iz ruskega vojaškega magacina je. *(Se z roko udari po čelu, zdaj se šele spomni, čemu je pravzaprav prišel.)*

DUHOVNIK *(prevede)*

ALDO Kozzula molto buona ...

DUHOVNIK *(Aldu)* Moral bi iti. Kaj ste me pravzaprav hoteli vprašati?

ALDO *(kupcu)* Moment. *(Duhovniku.)* Sem že kar pozabil v tem viharju besed. Mislil sem, da ste se zmotili, ko ste prevedli, kdo in kaj sem, potem pa ...

DUHOVNIK Boljše za vas. Saj ste videli. Takšni časi so. Vojna ni končana.

ALDO Nekaj podobnega sem že slišal ...

DUHOVNIK Saj. Pa nasvidenje in srečno. *(Mu stisne nekaj v roko.)* Ena malenkost. Za priboljšek. *(Odide.)*

ALDO Hvala ...

Ko se obrne nazaj h kupcu, stoji pred njim Grk.

GRK Si prodal?

ALDO Eee ... Ne še .. Ta gospod tukaj bi kupil ...

GRK *(zviška)* Daj sem.

Aldo mu izroči srajco. Grk ga odrine vstran in se osebno loti pogajanja. Aldo se znajde med prejšnjimi diskutanti, ki ga obsujejo z vprašanji.

"Ste bili res v taborišču?"

"Koliko časa?"

"Kako se imenuje?"

"Kje je?"

"Kaj ste pa delali tam?"

"Je bila žica z elektriko?"

"Stražarji s strojnicami?"

"Ste videli plinske celice?"

"In krematorije?"

"Če je bilo tako grozno, kako to, da ste ostali živi?"

ALDO (*previden in nemara še bolj utrujen odkimava*) Ne razumem. Ne razumem.

Dokler se oni ne naveličajo in drug za drugim odidejo. Aldo počaka, da se končajo intenzivna in težka pogajanja za srajco, ki ta čas potekajo poleg:

KUPEC (*poljsko*) Lahko vidim?

GRK (*kaže srajco, držeč jo za poškodovani del; kaže, kako je trpežna.*)

KUPEC Ruska je, pravite?

GRK (*pobere mimogrede poljsko besedo*) Ruska. Ruska: (*s kretnjo: močna.*)

KUPEC Precej rabljena. Trideset zlotov vam dam.

GRK (*se dela, da ni razumel številke; kaže, kako mu je srajca pri srcu in da je sploh ne bi prodal, če ne bi bil lačen.*)

KUPEC Trideset zlotov. (*Zraven še pokaže.*)

GRK *(se dela, da je razumel narobe)* Ja, ja, sto trideset. *(In že ponuja kupcu roko.)*

KUPEC Ne, ne sto trideset. Trideset. Trideset.

GRK Trideset? *(Kaže, da ga bo kap; nato kaže: s trgajočim srcem za vas - sto dvajset.)*

In tako naprej, dokler se slednjič ne srečata pri sedemdesetih zlotih, si izmenjata dobrine in se poslovita. Grk se obrne k Aldu.

GRK Tako si ti prodajal. Ali si bedak ali si lenuh, edino to mi še ni jasno.

ALDO Pa saj sem našel kupca.

GRK On je našel tebe. In te čakal, medtem ko si Poljakom pravil zgodbice.

ALDO Nisem pravil zgodbic, pozvedoval sem ... nekaj moraš le vedeti, če hočeš prodajati ... pa so me začeli spraševati ...

GRK Ja, in potem si jim pravil ganljive zgodbice. Kaj ti je dal tisti duhovnik?

ALDO *(začuden, da je Grk opazil, odpre pest)* Pet zlotov.

GRK Daj sem. *(Aldo je začuden, a mu da denar brez ugovarjanja.)* To bova razdelila. Vsaj nekaj koristi od tebe. Čeprav je slab denar, ker ni zaslužen.

ALDO Koliko si dobil za srajco?

GRK *(ga pogleda od strani in ne odgovori, pogled pravi: kaj te briga; nato)* Kupila bova jajca. Tamle jih ima tista kmetica.

Stopita k nji.

KMETICA *(poljsko)* Gospoda kaj želita? Jajca, sir? Zelo dobra jajčka, debela, surova ali trdo kuhana, prav poceni!

GRK *(se postavi prednjo in pokaže jajca, nato s prsti znak za denar in z gibom glave vprašaj.)*

KMETICA *(poljsko)* Šest zlotov, lepa jajčka, debela in sveža.

GRK *(s kretnjama: kuhana ali surova?)*

KMETICA Tole so surova, gospod, tole so pa kuhana; ista cena, oboje šest zlotov.

GRK *(s kretnjami: 6 jajc, kuhanih.)*

KMETICA *(mu jih našteje in da v škrnicelj.)*

GRK *(jih poda Aldu)* Pazi, da ne razbiješ!

ALDO Saj so kuhana, ne?

GRK *(ga grdo pogleda, nato sladek obraz proti kmetici, odšteje denar.)*

KMETICA *(poljsko)* To je samo trideset!

GRK *(proseč izraz, sklenjene roke.)*

KMETICA To ni po šest zlotov, to je po pet!

GRK *(kaže ona tam - jajca po pet zlotov!)*

KMETICA Ona tam ima taka *(kaže drobčkana)*, moja so pa takale! *(Kaže debela.)*

GRK *(proseč izraz obraza, kretnja, češ, glejte, kakšni reveži smo.)*

KMETICA Dobro, dobro, lopov, naj bo triintrideset.

GRK *(izrazi hvaležnosti; doda še dva zlota).*

KMETICA Dvaintrideset, še eden manjka.

GRK *(nov proseč izraz.)*

KMETICA Dobro, dobro, vrag s tabo.

GRK *(izrazi operetne židovske hvaležnosti)* Dziekuje. Merci. Spasibo. Thank you.
(Aldu šefovsko.) Greva.

Odideta.

ALDO Utrujen sem.

GRK *(zviška)* Utrujen? Od česa? *(Pogleda, vidi v bližini prevrnjen zaboj.)* Tamle se lahko usedeva.

Stopita do zaboja in sedeta.

GRK Zdaj je delo opravljeno, zdaj lahko jeva. Daj jajca. *(Aldo mu jih da. Grk preudarno.)* Ti sicer nisi nič delal. Dve ti dam, ker sem dober človek. *(Izbere najmanjši dve in ju izroči Aldu.)*

ALDO *(malce užaljeno)* Hvala.

Jesta preudarno, da zares užijeta vsako mrvico. Tudi Grk poje samo dve jajci, čeprav ima štiri. Ko Aldo poje, si sezuje čevlji, potegne iz žepa kos žice in si da opraviti okrog zevajoče vrzeli med podplatom in nadgradnjo.

GRK Kaj pa delaš?

ALDO Čevlji so mi šli.

GRK *(strokovni pogled pod noge)* So šli, a?

ALDO Nimam takih kot ti. Le kje si jih dobil v teh časih?

GRK *(razširi strokovni ogled na vso Aldovo osebo)* Ti, koliko si star?

ALDO Petindvajset.

GRK In po poklicu si?

ALDO Kemik.

GRK Kemik in bedak.

ALDO Kako bedak?

GRK Kdor pravočasno ne poskrbi za čevlje, je bedak. Svoboden si: kaj ti koristi svoboda, če si brez čevljev? Nikamor ne moreš. Isto, kot da si v lagerju.

ALDO Ko so Nemci šli, sem imel škrlatinko, vročino sem imel, v bolniški baraki sem bil, magacin za čevlje je bil daleč, prepovedano je bilo hoditi tja in razen tega so govorili, da so ga Poljaki oropali. In konec koncev sem upravičeno pričakoval, da bojo Rusi poskrbeli za te reči.

GRK Sami izgovori. Prazen čvek človeške mrgolazni. Jaz sem imel štirideset

vročine, nisem vedel, ali je noč ali je dan: ampak eno sem vedel, da rabim čevlje in še kaj drugega; in sem vstal in sem šel do magacina. Pred vrati je bil ruski vojak z brzostrelko; ampak jaz sem šel okoli, razbil okno in splezal noter. Tako sem dobil čevlje in tudi vse drugo, kar imam v vreči, kar bo še prav prišlo. To je zato, ker nisem tepec kot ti, ki goniš neke svoje pravljice in ne veš, kakšne so stvari v resnici. Kako si sploh ostal živ?

ALDO Imel sem srečo.

GRK Srečo. Sreča ne obstaja.

ALDO Zame je obstajala.

GRK *(rezko)* Tega niti sam ne verjameš.

ALDO Kaj -

GRK *(odmahne)* Pusti. Govorim ti: če si se enkrat izvlekel, misliš, da se boš zmeraj?

ALDO Ampak saj ni več lagerja. Tudi vojne ni več.

GRK Vojna je zmeraj! Ne pozabi! - Veš, po čem se loči preudaren človek od tepca?

ALDO Po čem?

GRK Tepec se zanaša na srečo. Preudaren človek pa ve: ne srečo, čevlje rabiš. Tepec misli: samo da dobim kaj jedače, pa bo že kako. Preudaren človek pa ve: jedačo poješ in prav kmalu si spet lačen. Če pa imaš čevlje, lahko greš iskat še. - Pusti tisto žico, tako ne boš nič naredil. *(Seže v vrečo in potegne ven - samo to in nič drugega - dva kosa grobega platna.)* Tole si zaveži čez čevlje, da boš lahko nekako hodil.

ALDO Hvala. *(Si veže platno okrog čevljev. Medtem s poskusom ironije.)* A to, da si izmaknil čevlje in ostalo iz magacina, je tudi delo?

GRK *(vzvišen nad njegovo nevednostjo)* Tudi, kaj pa naj bo? Ravno to je delo. Pravo delo, ne suženjsko delo. Ne da mlatiš s krampom kot bebec; delo je, da veš, kaj hočeš, in z delom to dosežeš. Merilo dela je svoboda. Pravo delo, to je svobodno delo. Ne da si suženj. Nezaslužen kruh, podložnost. Zaslužen, svoboda.

ALDO *(kratek preizkus popravljenih čevljev)* Boljše. - Po tvojem je, če sem prav razumel, vsa svoboda v tem, da lahko preživiš brez pomoči drugih.

GRK Točno.

ALDO Po mojem je svoboda še kaj drugega.

GRK Na primer?

ALDO Ne vem, duhovne stvari?

GRK Duhovne?

ALDO Umetnost, filozofija ...

GRK Človek stremi k uspehu, na kateremkoli področju. Ne misli, da imam kaj proti razmišljanju, razglabljanju, pesnjenju in takemu: nikakor ne, to je hvalevredna dejavnost. Ampak to je opravek za zvečer, ko je delo postorjeno in kruh zaslužen. Opravek za *svobodne* ljudi. Naj tisti, ki se s tem ukvarja, ne misli, da ga morajo zato drugi preživljati, drugi služiti kruh zanj.

ALDO Se mi zdi, če imaš tak nazor, potem ti za tisto najbrž nikdar ne ostane časa.

GRK Ostane, ostane. Dol v Solunu smo zvečer posedeli, jaz in prijatelji in si pripovedovali zgodbe; in ne samo zgodbe. Pogovarjali smo se o pomembnih rečeh. Odpirali vprašanja. Filozofska. Take stvari. Ampak zvečer. Ko je bilo delo opravljeno. Gotovo v tem življenju ni več nobeden živ.

ALDO Kako si pa ti preživel lager?

GRK Pustiva to. - Zdaj, mislim, pride v Evropo novo življenje. Trgovina. Pretok. V šir in v dalj. Svet za svobodne ljudi.

ALDO Ampak taka svoboda je od jutra do večera zmeraj vojna!

GRK Je mogoče drugače? - Greva zdaj. Ti boš nesel mojo vrečo.

ALDO Jaz? Zakaj, saj je tvoja vreča!

GRK Ravno zato. Jaz sem organiziral, ti boš nosil Mogoče je tudi zate kaj notri. Delitev dela.

ALDO (*si jo zadene na ramo*) Težka je.

GRK Zato, ker je kaj notri, je težka. Kaj imaš pa ti?

ALDO Samo deko. Pa kar imam na sebi.

GRK Vidiš.

ALDO (*se sprijazni*) No, pa pojdiva. Postaja je v tisti smeri, če se prav spomnim.

GRK Postaja? Kakšna postaja?

ALDO Od koder sva prišla. Kjer čaka vlak.

GRK Jaz tja ne grem več. Tisto je za ovce. Ne za svobodne ljudi.

ALDO Ti misliš ... kar po svoje?

GRK Seveda.

ALDO Veš, kako daleč je!

GRK Vem.

ALDO Pa vse razbito, v neredu ...

GRK Slabše ne bo kot tam, kjer sva bila.

ALDO (*okleva kar dolgo, Grk ga ironično gleda*) Jaz bi šel vendarle nazaj na naš vlak.

GRK Saj sem vedel. Svoboda ni za vsakega. - Prav, se pravi, greva vsak po svoje?

ALDO Ja.

GRK Mogoče se še srečava. In kakšno rečeva.

ALDO Mogoče.

GRK V bistvu si kar v redu dečko. Samo nekaj stvari se ti še ni posvetilo.

ALDO Hvala za kompliment.

GRK (*strmo*) To ni šala. Na. (*Seže v žep in mu da še eno jajce.*) Boš videl, to je ena zadnjih stvari, ki si jih dobil zastonj.

ALDO Hvala.

Si pokimata in odideta vsak v svojo stran.

5: TRG 2 (KOKOŠ)

Dva precej razcapana povratnika iz lagerja hodita po ploščati stepski puščobi.

ALDO Ti si nor. Kako misliš tukaj dobiti kokoš, sredi te praznine?

CHARLES Boš že videl.

ALDO Kako veš, da je tukaj sploh kakšna vas?

CHARLES Vem, videl sem dim. Čisto blizu mora biti.

ALDO Menda ne misliš, da bi jo ukradla? Ubili naju bojo.

CHARLES Ne bova je ukradla. Kupila jo bova. Menjava.

ALDO Menjava? Za kaj neki jo boš zamenjal?

CHARLES Za tole. *(Pokaže v taboru iz konzerv narejene pločevinaste krožnike.)*

ALDO Naše krožnike si vzel? Iz česa bomo pa jedli?

CHARLES Kaj je boljše imeti, prazen krožnik ali jedačo brez krožnika?

ALDO Pa misliš, da jih bojo sploh hoteli?

CHARLES Prepričala jih bova.

ALDO Kako jih bova prepričala, če ne znava jezika?

CHARLES Ti znaš.

ALDO Jaz?

CHARLES Ti, ja.

ALDO Sanja se mi ne! Bogve, kaj sploh govorijo tukaj -

CHARLES Molči in hodi. Boš že videl. Aha. Sem ti rekel.

ALDO Kaj je?

CHARLES Vidiš tamle?

ALDO Kaj?

CHARLES Dim. Vas. Ahooj! Vi tam!

Nič.

CHARLES Ne slišijo naju. Greva naprej. Ahooj!

Strel. V trenutku se vržeta na tla.

ALDO Na, zdaj pa imava. Tukaj na sredi stepe bova prispevala volkovom in lisicam svoji mrhovini.

CHARLES Ne skovikaj. Kako se reče prijatelj?

ALDO Prijatelj? Ne vem ...

CHARLES Jaz prijatelj? Mi prijatelji?

ALDO Ne vem ... čakaj ... mi družja, mislim ...

CHARLES Ahoj! Nous družja! Amis! Nicht Allemands!

Tišina.

CHARLES Kako si že rekel?

ALDO Družja.

CHARLES Družja! Družja! Ne streljajte! Mir! (*Aldu.*) Imaš kaj belega?

ALDO Veš da.

CHARLES (*privleče od nekod cunjjo, ki sicer ni ravno bela*) Mir! Paix!

Nekaj trenutkov nič; nato se prikaže dolgograd starec tolstojevskega videza s staro lovsko flinto v rokah, za njim 4-5 zahomotanih babušk. (Te cel čas ne rečejo nič, samo stikajo glave in med sabo šepetaje komentirajo. Edino odkritje sproži vzklik.)

CHARLES Daj zdaj, kaj čakaš!

ALDO *(hočeš nočeš si mora dati korajžo)* Prijatelji. Mi družja.

STAREC *(ne neha meriti s puško)* Dru-zja? Druhi?

ALDO Tak! Tak! Druhi!

STAREC *(zlovešče namrgodeno)* Druhi?

CHARLES Pa kaj si mu rekel?

ALDO Kaj jaz vem. Po mojem sem mu rekel, da sva prijatelja.

CHARLES Ne zgleda.

ALDO Pa mu ti povej.

CHARLES Daj rajši ti. Se mi zdi, da si mu bolj simpatičen.

ALDO *(starcu pozorno)* Trgovina. Komer. Kšeft. Negozio. *(Domorodci se spogledujejo, starec še vedno meri s puško.)* Zgleda, da ne razumejo.

CHARLES Kako ne razumejo? Morajo biti precej zabite sorte. *(Domislek.)* Počakaj. *(Potegne iz vreče krožnike in jih ponuja.)* To. *(Kaže.)* Vi. *(Domorodci se spogledujejo. Najpogumnejša babuška stopi izza starca in prime krožnik, kaže ga drugim; stikajo glave in žežnjajo; nekaj rečejo starcu.)*

STAREC Niama hrošy. *(Babuška moli krožnik nazaj.)*

CHARLES Nočejo?

ALDO Ne vem, se mi zdi, da je rekel, da ni dober.

CHARLES Kako ni dober! Comment pas bon! Tres bon! Gut! *(Trka po krožniku in z gibi hoče pokazati, kako odličen je.)*

STAREC *Nje maju hrošy!*

ALDO Aja! Mislim, da pravi, da nimajo denarja.

CHARLES A! Denar! Kako je rekel denar?

ALDO Hroši ali nekaj takega. Če je.

CHARLES Aha. *(Njim.)* Ne denar! Ne hroši! Mi ... vi ... to *(kaže sebe, njih, krožnike);* vi ... mi ... kokoš.

STAREC Što?

CHARLES Kokoš. KO-KOŠ.

STAREC "Ko-koš"?

CHARLES Ne razume. Kako se reče kokoš?

ALDO Ne vem.

CHARLES Spomni se, ne!

ALDO Kokoš ... eto ... poulet ... gallina ... chicken ... *(Domorodci stikajo glave, očitno ne razumejo. Odkimavajo.)* Kikiriki? *(Domorodci stikajo glave. Še se jim ne posveti.)*

Poulet ... Kikiriki ...

CHARLES So trdi ko tnalo. Kako je mogoče, da ne razumejo kokoko in kikiriki? Menda njihovi petelini ne kikirikajo drugače?

ALDO Ne boš verjel, ampak res kikirikajo v vsakem jeziku po svoje.

CHARLES Potem pa kikirikaj po njihovo, ne?

ALDO Če bi znal.

CHARLES Oni so zabiti, ti si pa štor. Moram vse sam. *(Domorodcem.)* Ehej! Attention! *(Počepne in precej štorasto imitira kokoš.)* Frrr ... Kokoko ... *(Poskakuje; kaže valjenje jajc: domorodci to očitno razumejo kot neko drugo telesno opravilo, smeh.)* Njet! Ecoutez! Mi ... jesti, manger *(kaže)* kokoko ... *(Domorodci se še kar naprej krohotajo.)* Ne! Attendez! *(Naslednja pantomima: kaže kokoš, "kokoko"; nato kaže nekoga, ki teče in jo lovi; "Hop!" Pa: "Dzank!" - glava proč; vi - kaže - krožniki - kaže - mi - kaže - njam njam, jesti - kaže.)*

Trenutek molka in napetega premišljevanja in pričakovanja. Nato:

BABUŠKA *(vzklikne)* Kurica!

DRUGE BABUŠKE *(radost prepoznavanja)* Kurica! Kurica. Kokoko! Frrr! *(Oponašajo Charlesovo oponašanje in se smejejo. Ena steče ven.)*

CHARLES Oui! Oui! Kurica, kurica!

Domorodci spet stikajo glave in nekaj pridušeno smeje žežnjajo, nato:

STAREC *(v imenu občestva)* Ty ... kurica ... iznow ... *(Mu gre na smeh, se malo krevelji.)*

CHARLES Kaj hočejo?

ALDO Mislim, da hočejo, da še malo igraš kokoš. Všeč jim je bilo in zato so, če se ne motim, vključili v ceno še predstavo.

Pride babuška z že oskubeno kokošjo.

BABUŠKA *(jo visoko dvigne)* Kurica!

STAREC Zaraz ty kurica. Cana.

CHARLES *(milo pogleda kokoš)* Pa naj jim bo. *(Charles poskakuje, kokodaka, kikirika, nese jajca, frfota. Domorodci se krohota na vse pretege.)* Jim še ni zadosti? Upehal sem se.

ALDO Daj rajši še malo. *(Še malo predstave. Krohot, starec je odložil puško. Vpitje odobravanja. Nato starec prime kokoš in jo slovesno izroči Aldu; Aldo pa prav tako slovesno krožnike starcu; kot v kakšni idilični indijansko-kavbojski sceni.)*

CHARLES Lahko bi mu dal vsaj kakšnega manj.

ALDO Ah, daj no.

CHARLES Ti lahko govoriš, ko se ti ni bilo treba truditi.

ALDO Kdo se je pa pogajal?

Pojavi se steklenica vodke.

STAREC Harelka! *(Odmaši, da povohati.)*

CHARLES Mmm! Tres bon! Eau de vie! Eau de feu! Amigos!

STAREC Siabra! Dla zdarowje!

ALDO, CHARLES (*okorno*) Dla zdrowje!

VSI Dla zdrowje! Salut! (*Pijejo in nazdravljajo.*)

KONEC 1. DELA

MEDIGRA

6: ZABLODELO LJUDSTVO (revija, tj. časovni trak)

Nekdo zunaj prizorišča silovito udriha po nečem, kar je iz pločevine. Na oder prihiti CHARLES kot konferansje.

CHARLES (KONFERANSJE) *(mora se ves čas zelo truditi, da preglasi nabijanje)*
 Mesdames et messieurs! Dame in gospodje! Dobrodošli! Začenja se naša predstavitev rodu HOMO ERRATICUS, zablodelega ljudstva! Naš prvi primerek je začel, še preden smo ga napovedali:

ROKODELEC, specialist za izvirno kleparijo, imenovan KLIPKLOP! Oglejmo si njegove spretnosti! *(Kličče.)* Klipklop! Pridi! Klipklop! Publika te čaka! Rada bi videla tvoje spretnosti!

Pločevinasto nabijanje utihne. Pričakujoče mrmranje med publiko. Počasi in nonšalantno prikoraka na oder nenavadna pojava. Visok in suh, zaraščen, eno oko ima prekrito s prevezo. Na glavi ima šapko SS oficirja. Čez ramo ima šmajser, v eni roki kladivo, v drugi pestuje – kot na starih podobah svetniki zaščitniki podobo svojega mesta - lep pločevinast model krematorijske peči z znanim dimnikom. S tem artiklom pride na oder, se postavi pred publiko, jo gleda nepremično, ko da si med njo izbira žrtve, in ne reče nič. Publika izbruhne v glasno tuljenje in žvižganje.

CHARLES *(vpije publiko)* Pardon! Ni ravno tisti, kot sem mislil! *(Klipklopu)* Hvala lepa, gospod Klipklop! Zelo zanimivo! In zdaj se poslavljam od vas, kajti na vrsti je naslednja točka!

Klipklop odide z odra z dovolj zakasnitve in dovolj počasi, da se vidi, da je odšel po svoji volji in ne zaradi tega, kar počnejo oni okrog njega. Tudi medtem ko odhaja, gleda publiko, tako kot prej.

CHARLES Naslednja točka, sem rekel –

Nekdo pride na oder, očitno tudi zdaj ne tisti, ki ga je Charles pričakoval.

CHARLES (*prihajajočemu*) Kdo si pa ti?

(OFICIR)

OFICIR (*z guslami; učinek je sprva komičen, proti koncu pa je njegova konvencionalna izpoved čedalje bolj pretresljiva*)

Oficir sam ja u vojsci bio,
kralja jugoslovenskog služio.
Zgodan prilično je život oficira
a naročito u doba mira;
pa i meni lepo u vojsci beše,
jao, do sudbonosne depeše.
Šta li javlja sudbonosno pismo?
Javlja da više u miru nismo.
Skupi neprijatelj jedinice
i navali amo prek granice.
I vazduhoplovima napada,
sruši više od pola Beograda.
Kako da se sada čovek bori,
šta o tome depeša govori?
A ni reči nema o odbrani,
dok neprijatelj nasrće vani.
Stiže vest: ostadosmo bez vlade,
a i vojska čitava raspade;
u armiji više nema vlasti,
valja svakom sebi kožu spasti.

Jedan kaže da će brzo ići,
 da neprijatelj ga neće moći stići;
 drugi da oružje Švabi neće dati,
 jer će nam sigurno još trebati;
 rekoh ja: kad armija propadne,
 vojska u zarobljeništvo padne;
 ništa drugo tu ne može biti,
 a neprijatelj će s nama postupiti,
 ko za takav slučaj posve egzaktno
 njemu zapoveda pravo ratno.
 Jadnik sam se grdno prevario,
 on je nas u takav logor zatvorio,
 đe onima što ciklon ne zguši,
 mukama boga ubije u duši,
 ubije ga da više u meni
 on ne živi ni u uspomeni:
 sada što sam opet u slobodi,
 više neznam kuda put me vodi;
 ništa više ko što bilo nije,
 žrtva sam ja strašne depresije;
 čekam dnevno da me ugonobi,
 nek se odmorim u zemljinoj utrobi;
 jer je strašna unutarinja šuma
 đe nema staze ni drumu.

(Se hlastno pokloni in ne odide, temveč steče z odra.)

(PUŠČAVNIK-STRAŽAR)

CHARLES Ganljivo, kajne? A pozor: kjer je nekdo izgubil Boga, ga je drugi našel!
(Prihaja puščavniška pojava.) Kaj pa ti delaš v tem temnem gozdu, dobri človek?

PUŠČAVNIK Molim dobrega Boga.

CHARLES Samo to?

PUŠČAVNIK Samo.

CHARLES In to zadošča?

PUŠČAVNIK Zadošča.

CHARLES Se pravi, da te Bog posluša?

PUŠČAVNIK Aha.

CHARLES In pomaga?

PUŠČAVNIK Seveda.

CHARLES Ti da jesti?

KLIC IZ PUBLIKE Mano?

PUŠČAVNIK (*rahlo okrene glavo*) To ne, pač pa mi pokaže koreninice in lupinice in listke in hroščke in črvičke in vse to, kar leži okrog ... Božje stvarstvo ...

CHARLES (*komentar proti publikli*) Božje stvarstvo iz mrhovine in golazni? Saj, božje stvarstvo je tudi mrhovina in golazen!

PUŠČAVNIK Ne tudi. *Predvsem.*

CHARLES Seveda. In to je čisto vse, kar delaš v gozdu, dobri človek? Moliš Boga? Čisto nič drugega?

PUŠČAVNIK (*ga izpod čela zvito pogleda.*)

CHARLES A! Vendarle še nekaj! No, kaj še?

PUŠČAVNIK Bog mi naroča, da stražim.

CHARLES Stražiš?

PUŠČAVNIK Oui. Stražim, da koga ne ujame tista Hexe.

CHARLES Hexe?

PUŠČAVNIK Notri v gozdu živi hudobna Hexe in ima veliko peč in kogar ujame, ga v nji sežge. (*S profetskim zamaknjenjem.*) Poznaš zgodbo o Jankele und Gretele? Poznaš? (*Ne čaka odgovora.*) Moram iti. Stražar sem, moram biti buden.

CHARLES Pa te ni strah, da ujame tebe?

PUŠČAVNIK Bližina Hexine peči je bližina ljubega Boga. (*Odide.*)

CHARLES Srečni dobri človek! Kajne? So pa v tem gozdu tudi drugačne čarovnice, kot je tista, ki jo straži naš puščavnik.

(SESTRI)

Na oder prideta dve ženski, sestri: pripovedujeta. Ob strani stoji kakšnih 3-4-5 dedcev in čaka, da pridejo na vrsto (lahko so tudi v publiki).

OBE SESTRI Wir sind Schwester. Wir sind Deutsche.

SESTRA 1 Echte Deutsche!

SESTRA 2 Reichsdeutsche!

DEDEC 1 Kako sta ponosni!

DEDEC 2 Zakaj ne bi bili. Človek mora biti ponosen na to, kar je.

DEDEC 3 In kar zna.

DEDEC 1 Pa kaj znata?

DEDEC 3 Tista bolj majhna je kar v redu.

DEDEC 1 Kar v redu! Kaj je to?

DEDEC 3 Če veš za kakšne boljše, mi pridi povedat.

SESTRA 1 *(podoba je, da čakata, da oni tam povejo svoje, in nedvomno je res tako)*
Živiva v gozdu.

SESTRA 2 Bili sva v Rusiji.

SESTRA 1 Z vojsko Rajha.

SESTRA 2 Saniteta.

SESTRA 1 In ko se je vojska umaknila,

SESTRA 2 se nisva umaknili pravočasno.

DEDEC 1 Jaz sem imel v Krakovu tako punco ...

DEDEC 2 Pojdi nazaj v Krakov.

SESTRA 1 In sva ostali za črto umika.

SESTRA 2 In ker nisva hoteli pasti v roke Rusom,

SESTRA 1 sva se skrili v gozdu.

DEDEC 1 Misliš, da jih ne bi bilo bolj prav ubiti?

DEDEC 3 Zakaj?

DEDEC 1 Konec koncev sta Hitlerjevi vojakinji.

DEDEC 3 Meni prideta bolj prav živi.

SESTRA 1 Tu nabirava,

SESTRA 2 kmetujeva,

SESTRA 1 in ponujava

SESTRA 2 usluge!

DEDEC 1 Po svoje smešno, da hodimo k Nemkam.

DEDEC 2 Misliš, da Nemke niso ... ?

DEDEC 1 Tako. Herrenvolk pa tisto.

SESTRA 1 (*ponosno, pravzaprav že kar naduto*) Ampak zdaj je že vse zmenjeno.

SESTRA 2 In urejeno.

SESTRA 1 Vlak že čaka,

SESTRA 2 da popelje

SESTRA 1 naju v Nemčijo

SESTRA 2 domov!

SESTRA 1 In zatorej

SESTRA 2 hitro k nama,

OBE dokler je še čas! (*Dva dedca urno vstaneta in gresta vsaka k svoji. Mig glave, češ: gremo! - in odidejo s prizorišča.*)

CHARLES Žal mi je za druge: zamudili ste edinstveno priložnost! In zdaj - dame in gospodje, vrhunec našega večera, vzgojno-zabavni prizor,

GOZDNI POUK IN RAZVEDRILO!

Prosim! (*Odide z odra in sede med občinstvo.*)

Taboriščnik je zakuril ogenjček med tremi kamni in se napravlja, da bo kuhal krompir, ki ga je prinesel s sabo v posodi, ki očitno izvira iz delavnice gozdnega mojstra. Zraven si požvižgava refren iz pravkar slišane poeme. Prikaže se zanemarjen, do pasu gol rdečearmejec z bajonetom za pasom, krepak, neobrit, morda nekoliko aziatskega videza, najbrž s podobnim namenom kot oni prej. Pride, se tiplje po žepu, se praska po glavi, nekaj mu manjka. Pristopi. Vse njegove kretnje so počasne, razodevajo pa veliko moč in nekakšno prvobitnost, divjost.

RDEČEARMEJEC (*rusko in nerazločno*) Ogon?

TABORIŠČNIK (*prestrašen in v dvomih glede vojakovih namer; sicer domneva, da ga sprašuje za ogenj, vendar se boji, da bi naredil napako, zato odkima in s kretnjo kaže, da ne razume*) Ne razumem ...

RDEČEARMEJEC (*ga pogleda po malem zaničljivo, strogo in s preudarkom*) Ogon!

TABORIŠČNIK (*prestrašeno in v dvomu ponudi gorečo vejico.*)

RDEČEARMEJEC (*jo vzame, jo gleda*) Ogon. (*Si prižge mohorko, puha. Pogleda in pokaže taboriščnika.*) Ti.

TABORIŠČNIK (*ne ve, kaj oni hoče od njega, pokaže sebe*) Jaz ...? Hvala, ne kadim ...

RDEČEARMEJEC (*nestrpen, ga lopne s šapo po rami*) Ogon! Ti!

TABORIŠČNIK (*še vedno negotov, kaj hoče oni*) Ogon?

RDEČEARMEJEC (*popolnoma nezadovoljen z izgovorjavo*) Ne! Ne! (*S poudarkom.*) Ogon! Ogon!

TABORIŠČNIK (*malo jasneje, a še vedno boječe*) Ogon.

RDEČEARMEJEC O-gon! O-gon!

TABORIŠČNIK Ogon ...

RDEČEARMEJEC Aaa! (*Odmahne z roko, češ: popolnoma zanič. Preusmeri pogled na krompir.*) Kartoffel. (*Pogleda taboriščnika.*) Ti.

TABORIŠČNIK Kartofel.

RDEČEARMEJEC (*obupan odkimava*) Ne, ne, ne. (*Razločneje.*) Kartofel.

TABORIŠČNIK Kartofel.

RDEČEARMEJEC (*zgnušena grimasa*) Ne! Kartofel!

TABORIŠČNIK (*s silnim trdom*) Kartofel.

RDEČEARMEJEC (*trenutek pomisleka, potlej kretnja, češ: naj bo. Zareži se in z bliskovito kretnjo potegne bajonet izza pasu ter ga uperi proti taboriščniku. Ta odskoči dva koraka nazaj; rdečearmejec se zakrohota na vse grlo*) Britva. (*Taboriščnik se ustavi olajšan, a mu vendar ne uspe, da bi se iskreno nasmehnil.*) Ti.

TABORIŠČNIK Britva.

RDEČEARMEJEC Tak. Britva. (*Jezikovni pouk je zdaj v drugem planu, zadovoljen je, ker se mu je posrečila šala. Pobere vejico z drugo roko, odseka košček.*) Derevo.

TABORIŠČNIK Derevo.

RDEČEARMEJEC Tak. (*S kretnjo: pazi zdaj.*) Ja ruskij soldat.

TABORIŠČNIK Ja ruskij soldat.

RDEČEARMEJEC (*gromek krohot, precej vzvišen*) Ti nje ruskij soldat! Ja ruskij soldat! (*Kaže njega, sebe, njega, uniformo ... Nato, kot da je dobil idejo, se obrne proti publiki.*) Ruskij soldat se bori z Nemci. Gledati.

Taboriščnik stoji ob strani. Vojak igra pantomimo. Pomaga si tudi z besedami; govori rusko, a "tarzanovsko", tako, kot bi se pogovarjal z divjaki, in sproti kaže, kar pripoveduje; točneje rečeno, s skromnimi besedami povzema to, kar zelo ekspresivno kaže.

RDEČEARMEJEC Jaz tu. ... Gozd. ... Noč. ... Nekaj slišati. ... Se plaziti potihoma bliže. ... Tu: Nemci. Eden, dva, tri ... (*pokaže s prsti*) pet. ... Spijo. (*Ideja: poleg stoječemu taboriščniku.*) Ti Nemec. Spiš. Lezi. (*Taboriščnik se obotavlja, ne ve dobro, kaj oni hoče. Vojak zavpije.*) Lezi! Ti Nemec! (*In ga porine na tla, taboriščnik obleži in s tal gleda, kaj bo. Ga pokaže publiki.*) To Nemci. Pet. (*Vzame še eno vejo v roke.*)

Mašina. (*Kaže, kako se krade k njim. Obraz že čisto ekstatičen.*) Skočim. Ratatata!
 Mašina. (*Strelja z vejo. Zastane.*) Ne še vsi mrtvi. (*Pokaže bajonet.*) Britva. (*Skoči
 divje kot mačka, skače okrog taboriščnika, ki se je skrčil na tleh otrpel od strahu,
 zamahuje, kolje, seka okrog njega kot v ekstazi. Naenkrat se ustavi: obraz spet
 spokojen, pogleda opravljeno, pogleda okrog, kot zmeden, otroški.*) Srabotano.

Tišina.

RDEČEARMEJEC (*Taboriščniku*) Zdaj ti.

TABORIŠČNIK Jaz?

RDEČEARMEJEC Ti.

TABOŠIŠČNIK Kaj jaz?

RDEČEARMEJEC (*pokaže*) Eto Nemci. Ti – napad.

TABORIŠČNIK Jaz ...

RDEČEARMEJEC (*mu poda kos veje*) Derevo britva. Davaj.

TABORIŠČNIK Ne znam ...

RDEČEARMEJEC (*grozeče*) Nu?

TABORIŠČNIK (*omahovaje prime vejo; pogleda, kjer naj bi bili Nemci; nato
 Rdečearmejca.*)

RDEČEARMEJEC (*grozeče*) Nu davaj!

TABORIŠČNIK (*še hip okleva, nato se odloči, s kosom lesa kot nožem plane naprej*)
 AAAAA! (*- in ga zasadi v imaginarnega Nemca.*)

*S podaljškom krika na oder priteče Klipklop. Iz edinega očesa mu teče kri. Ustavi se
 en face publiko, drgeta.*

KLIPKLOP (*kriči*)

Naj misli, da je zmagovalec:

zmagal sem jaz, tudi v porazu.

Če mu je dano, da vrne naposled se k svojim,
pride naj kasno in beden, ko vse je tovariše zgubil,
in najde doma, da nima več doma!

In tuleč steče s prizorišča. Prizor obmiruje. Tudi Charles ne ve, kaj bi.

Zdaj prikorakata na oder ženska in moški, on ima optano harmoniko, in se postavita na sredo, kot da bosta imela nastop. Mrmranje med publiko.

CHARLES Ne, ne! Predstave je konec! Kaj hočeta? Kdo sta vidva sploh?

(ANTINACISTKA)

ŽENSKA Geschichte.

CHARLES Geschichte?

ŽENSKA Ich will auch meine Geschichte erzählen.

CHARLES Ne, ne, konec je, dosti!

ŽENSKA Geschichte!

CHARLES (*s kretnjo, kot češ, k vragu vse skupaj*) Pa naj bo Geschichte! (*In se umakne.*)

ŽENSKA (*nekaj poje, nekaj recitira na folklorni motiv; harmonikar jo spremlja*)

Nemka sem prava, doma iz Berlina,
imela sem hišo tam in moža,
preživljala pa naju je trgovina,
preživljala naju je trgovina.

Preveč sva najbrž odkrito kazala,

da prav nič ni nama Hitler pogodu;
in nekega dne brez moža sem ostala,
nekega dne brez moža sem ostala.

Ga vzel je Gestapo in ni prišel več nazaj.

Bilo je hudo, a kaj sem hotela?

Živeti je treba in jaz sem živela.

Živeti je treba in jaz sem živela.

Živela sem mirno do tistega dne,
ko na radiu je Fuehrer govor imel:
oznanjal nam je, kaj vse bo zavzel,
oznanjal nam je, kaj vse bo zavzel.

Zjezila sem se, ko sem to poslušala;
sedla sem dol in pismo pisala:

"Herrn Adolf Hitler, Reichskanzler, Berlin.

Herrn Adolf Hitler, Reichskanzler, Berlin.

Ne netite vojne, bog se usmili;
umrlo bo toliko nedolžnih ljudi;
in razen tega jo boste zgubili,
in razen tega jo boste zgubili:

saj vendar vsak otročiček to ve,
da Nemčija sama zmagat' ne more!"

In se podpisala: naslov in ime;

in se podpisala - naslov in ime.

Odgovora ni bilo, pač pa biriči;

Gestapo je rekel: "Štacuno zapri

in vzemi pot pod noge pri priči,

in vzemi pot pod noge pri priči.

Lahko bi na vejo te obesili, tetka;

a ker si le stara butasta koza,

je zate škoda štrika in metka,

je zate škoda štrika in metka."

Tako sem na pot proti vzhodu krenila;
od črnega trga živela in tega;
dočakala slednjič, kar sem govorila:
je Nemčija moja vojno zgubila.

Tukaj vsi vejo, kaj sem doživela:
odpret trgovino pustili so mi,
v miru živeti na stare dni,
v miru živeti na stare dni.

Dostikrat pa le pomislim še zmeraj:
če meni verjel bi bil, norec preklet,
koliko boljši bi bil danes ta svet,
koliko boljši bi bil danes ta svet.

Nikar ne pozabite opozorila:
ta banda, ki za Lebensraum se je gnala,
nazadnje si Todesraum je izborila,
le Todesraum zase in druge dobila.

(Poklon, nemški. Aplavz.)

KONEC MEDIGRE

DRUGI DEL

7: PERONSKI LJUDJE

Zelo obljudena železniška postaja. Čakalnica ali tudi pokrit peron. Opreme ni, pod je popolnoma pokrit z ljudmi - ležijo ali sedijo, večinoma spijo, nekateri tudi kurijo ogenj in se s čim ukvarjajo. Nastopajoči si morajo narediti prostor med množico. Prizor diha nekam podobno kot kakšen amsterdamski park okoli leta 1970, kamor prihaja mladež, nedolžna in manj, življenja željna ...

Vstopita ALDO in CHARLES.

ALDO (*sredi debate*) Veš, da si ti pravzaprav ti idealen tip Juda, ki ga sovražijo kristjani?

CHARLES (*ves čas gleda okrog sebe in se ukvarja z vprašanjem, kam naj se dasta*)
A ja?

ALDO Nisem rekel, da imajo prav, ampak saj veš - sovraštvo je vedno upravičeno in nikoli. (*Se malo posmeje.*) Glej se: pretkanec in štoser, nabrit, podjeten, z žilico za trgovanje, vitalen ...

CHARLES In reven. Drugače bi bil zdaj v Švici in ne bi tukaj tratil sape za modrovanje s tabo.

ALDO Sovraštvo utemeljuje samo sebe.

CHARLES Potem se moram čimprej obesiti na biblično figo. - Vseeno čudno, da so tudi tebe spakirali v lager, ki menda nisi nič od vsega tega, kar si meni pripisal. Rajši poglej, kam se boš dal čez noč.

ALDO A ja. (*Začne gledati okrog sebe, čez nekaj trenutkov.*) Nič prostora ni.

CHARLES Si dognal. In kam se bova dala?

ALDO Ne vem.

CHARLES (*z večjim očesom presodi*) Vidiš tisti dve puncici tam? Sta še kar, ne? Zraven njiju si narediva prostor. Mogoče še kaj zrihtava.

ALDO Kaj? Ja, prav.

Se prebijata do omenjenih. Dekleti sta videti zelo mladi, 14-15 let.

CHARLES Salut! (*Dekleti ju zvedavo gledata. Aldu.*) Ti kaj povej, ki znaš jezike.

PRIIMO (*nekakšna ruščina*) Harošij večer.

DEKLE Medve ne znava po rusko.

Govori jidiš; vedno govori samo eno dekle, drugo molči, kvečjemu reče kakšno polglasno besedo tovarišici, sicer pa zelo živo gleda in se smehlja. Ta, ki govori, govori vedno z nenastopaško samozavestjo prostodušnosti, ki pa ni naiva, temveč, kako reči, izraz neke filozofije prehitro odraslega otroka: odprtost, radovednost, opreznost, a na dnu metafizična vera v pozitivno prapočelo in determinanto.

CHARLES (*Aldu*) Kaj govorita? Nemško?

ALDO Ti si mi dober! Ni nemško, jidiš je.

CHARLES Jidiš? Potem sta Judinji! Potem se boš lahko zmenil z njima, mogoče bosta pri volji za enega.

ALDO Kje pa znam.

CHARLES Saj znaš jezike, ne!

ALDO Jidiša že ne znam.

CHARLES Kako ne! Če znaš, znaš! Saj si enkrat sam rekel, če znaš dva, tri jezike, se nekako znajdeš tudi z drugimi. Po mojem bosta za en kavs. Govori, kaj čakaš!

Dekleti z velikim zanimanjem opazujeta debato med onima dvema. Razumeta seveda nič, vsaj ne besed, pa vendar. Vmes pade tudi kakšna medsebojna opazka. Aldu je nerodno, ne zato, ker bi se bal, da ju razumeta, temveč zaradi stvari same. Medtem ko on govori, ima zraven Charles pantomimsko točko komično-rovtarske

dvorljivosti, vmes reče kakšno besedo Aldu.

TIHO DEKLE *(nekaj zašepeta na uho drugi.)*

DEKLE Kaj misliš, kaj hočejo moški.

Druga ju na to zelo radovedno presojajoče pogleda in se smehlja, vendar nikakor ne vabeče, prej presenečeno - kot da je presenečena, ker je slišala, da sta moška.

ALDO *(iz zadrege; slaba nemščina s primesmi jidiša)* Sta Judinji?

DEKLE Ja.

ALDO In ... kako vama je ime?

DEKLE Jaz sem Sore, to je Haje, moja sestra. In vidva?

ALDO Tudi midva sva Juda. On je Charles, jaz sem Aldo.

DEKLE Saj ne govorita jidiša; potem nista Juda! In tudi judovskih imen nimata!

CHARLES *(zadovoljen z razvojem komično prikimava in mežika proti dekletoma.)*

Aha, prijemljeta! Kaj pravita?

ALDO Počakaj. *(Sestrama.)* Pa sva, Juda sva, on je iz Francije, jaz iz Italije. V nemškem taborišču sva bila, zdaj se vračava domov.

DEKLE Če ne govorita jidiša, ne moreta biti Juda!

ALDO Judje ne govorijo povsod jidiša.

DEKLE Kako? Kaj pa govorijo?

ALDO Vse sorte. Vama dokažem, da sva Juda. Poslušajta. *(Začne govoriti molitev Š'ma.)*

DEKLE *(obe bruhmeta v smeh)* Kako smešno govoriš! Kdo je že slišal tako govoriti Š'ma?

CHARLES Aha, sta za? *(Nasmeški in kimanje v njuni smeri.)*

ALDO Čakaj. *(Sestrama.)* Pri nas so, smo, tako govorili ... Različno se govori ... tudi isti jezik ...

DEKLE Judje, ki ne govorijo jidiša! Če potuješ, zmeraj zveš kaj novega. Jaz zelo rada potujem. Srečujem nove ljudi.

ALDO Takole? V vojni?

DEKLE No ja, zdaj je že konec. (*Stvarno.*) In tudi, saj si ne moreš izbrati, kdaj živiš.

ALDO (*nasmešek*) To je pa res, ja ...

CHARLES Preidi že k stvari, s takimi metodami boš rabil cel mesec!

ALDO Daj mir.

DEKLE Ampak da sta vidva Juda -

ALDO Pa sva. Praviš, da ti je všeč potovati: od kod pa prihajata vedve?

DEKLE Iz Uzbekistana.

ALDO Iz Uzbekistana! Kje je sploh to?

DEKLE Samarkand. Daleč. V Aziji.

ALDO Kaj pa sta počeli tam?

DEKLE (*kot nekaj naravnega*) Vojna je bila, povedali so, da se bližajo Einsatzkommandos -

ALDO Einsatzkommandos?

DEKLE (*vedro osuplo*) Ne veš, kaj so Einsatzkommandos? Posebne nemške enote, ki so jih imeli za ... Ko je šla vojska čez, ko so Nemci zasedli neko področje, so šli zadaj Einsatzkommandos po vaseh, segnali vaščane skupaj in jih postrelili in zakopali kar vse skup.

ALDO Jude?

DEKLE Ne samo Jude. Ampak Jude zanesljivo. No, in tako je naša družina prosila za preselitev; in preselili so nas tja, v Samarkand.

CHARLES Pa kaj hudiča se imaš toliko pogovarjati?

ALDO Pogovarjam se pač. Zanimive stvari pravi.

CHARLES Kaj pa dela, jih tudi? (*Ampak Aldo se je že obrnil nazaj k dekletu. Nergavo.*) On se pogovarja.

ALDO In kako je bilo tam? V Samarkandu?

DEKLE Puščava. In visoke gore zadaj.

ALDO Če so preselili vso družino, kako da sta zdaj sami?

DEKLE Mama je umrla, očeta so pa mobilizirali; in zdaj je konec vojne in se vračava domov.

ALDO In kako sta prišli do sem?

DEKLE Malo z vlakom; pa z ladjo čez Kaspijsko jezero; malo tako, kot pač nanese ...

ALDO Kje pa sta doma?

DEKLE Minsk.

CHARLES Boš že kaj zrihtal! Bo prej odpeljal vlak!

ALDO Pšššt. (*Sestrama*) Potem že dolgo potujeta?

DEKLE Tri mesece.

ALDO Tri mesece! In imata koga v Minsku?

DEKLE Nekaj sorodnikov je. Ampak ne veva, če so še živi.

CHARLES Zmigaj se! Pusti čvek, akcija!

ALDO Daj mir! Vidiš, da se pogovarjam! - In če niso?

DEKLE Če niso, potem ... bova mogoče šli naprej. Ali pa vseeno ostali tam.
(*Nasmešek. Obe.*)

CHARLES Drek pa vsi jeziki tega sveta. Samo zato so, da se nič ne zмениš. Če ne bi bilo tebe, bi jaz že zdavnaj zrihtal. Grem pogledat, kaj je zunaj.

DEKLE (*s pogledom obe za Charlesom*) Prijatelj je nervozen?

ALDO Ja ... Ja. Domov se mu mudi.

DEKLE Povej mu: ne sme se ti muditi. Kaj pa veš, kje se pot konča! Bolj se ti mudi, počasneje prihaja jutrišnji dan. To moraš vedeti, kot pravilo je. Če bi se nama mudilo, bi znoreli na poti.

ALDO Si mislim, ja.

DEKLE (*menja temo*) Ti si iz Italije, praviš?

ALDO Iz Italije, ja.

DEKLE Italija mora biti lepa dežala.

ALDO *(otožno)* Lepa je.

DEKLE Mi daš svoj naslov? Mogoče te prideva kdaj obiskat. Ko smo se že spoznali.

ALDO Ne vem, če sploh še imam naslov. Če še stoji hiša, mesto ...

DEKLE Mi boš pač dal tistega, ki si ga imel prej. Boljše nekaj kot nič. *(Mu poda listek in svinčnik.)* Na, tu napiši.

ALDO *(vzame listek, z nasmeškom)* To je kot zarotitev: da hiša še stoji.

DEKLE Mogoče. *(Čeprav najbrž ni razumela.)* Ti dam še jaz svojega? Najinega? Kar pač imam?

ALDO *(pri vsej samoumevnosti presenečen, po hipu)* Pa daj. *(Sore mu hitro napiše listek in mu ga poda.)* Mogoče pridem pa prej obiskat jaz vaju kot vedve mene.

DEKLE Mogoče, nikoli ne veš. - Medve bova zdaj zaspali. Ne, Haje? *(Haje prikima: vedno z nasmeškom.)* Boš tudi ti?

ALDO *(pomislek, se ozira za Charlesom, potlej)* Ja. Ja. Tudi.

DEKLE Lahko noč, lahko noč ... kako si že rekel, da ti je ime?

ALDO Aldo.

DEKLE Aldo. Kako smešno ime. Lahko noč, Aldo. *(Haje pokima.)*

ALDO Lahko noč. Sore in Haje.

Sestri ležeta in se stisneta skupaj. Tudi Aldo se poleg njiju namesti na svoji culi. Vrne se Charles.

CHARLES Naj me hudič vzame, če si niso izmenjali naslovov svojih zbombardiranih bajt, ko so tako spokojno popadali. Izmenjali so si naslove in zdaj spijo. Drek. *(Se še on namesti zraven.)*

Slika nekaj trenutkov živi svojo nočno dinamiko brez reda. Nenadoma se s treskom odpre vhod: hrupno vdre pijan ruski vojak in privleče s sabo ciganski orkester (lahko

tudi samo enega ali dva).

VOJAK Muzika! Davaj!

In cigani igrajo.

7A: LOKOMOTIVA 2

ALDO med množico na postaji (lahko tudi isti postaji z isto množico); kot da ponavlja začetek slike, le da je tokrat sam. In na tirih stoji lokomotiva. Lahko da je bila tudi že prej, a ni padla v pogled.

ALDO *(zavpije čez ramo nazaj)* Kako si že rekel, da se imenuje ta postaja, Charles?

CHARLES *(off, na ves glas)* Kaj vem! Kazatin ali nekaj takega!

ALDO Kazatin? To ime sem že slišal ... Kaj mi pomeni to ime? *(Misli.)* Seveda! Ona je rekla, da je tu doma! Irina! Irina!

IRINA *(pomoli glavo skozi okno lokomotive)* Kdo me kliče?

ALDO Irina!

IRINA Ti si? Dobrodošel v Kazatinu!

ALDO Du bist wirklich Maschinenführerin?

IRINA Zakaj govoriš nemško? Vojne je konec, zdaj govori italijansko. *(In govori slovensko, vsak svoj naš sanjski jezik, jezik predstave.)*

ALDO Res voziš lokomotivo!

IRINA Ja! Ni super?

ALDO Pa znaš?

IRINA Seveda! Čisto preprosto je! Samo preveriti moram, ali je je komandni mehanizem popolnoma vključen, in če ni, vključiti menjalnik! In paziti, da pri polni moči ne pustim izpustnih pip čisto zaprtih! In redno kontrolirati nivo vode in pritisk pare!

ALDO Tako preprosto!

IRINA Ja! Greš gor? Se peljeva?

ALDO Kam pa gre tvoja linija?

IRINA Zaenkrat samo premikam vagone po postaji. Ampak če rečeš, se zmenim z načelnikom, da mi da smer, pa se peljeva na izlet!

ALDO Na izlet ... Mogoče bi lahko šla v Samarkand ...

IRINA Nič lažjega!

ALDO Ampak se mi zdi, da imam že svojo smer ...

IRINA Kam pa pelje?

ALDO Ne vem ... Mogoče v Italijo ...

IRINA V Italijo!

ALDO (*ideja*) Če bi pa ti peljala naš vlak v Italijo! Jaz ti dam naslov, da boš vedela, kam, in ti boš peljala!

IRINA Ampak tvoj vlak ima mogoče drug model lokomotive ...

ALDO Se mi zdi, da je podobna ... Grem pogledat, počakaj me, ti pridem takoj nazaj povedat! (*Steče ven, se takoj vrne.*) Irina! Irina! Čisto taka lokomotiva je! In razen tega: naš vlak sploh nima strojevodje! (*Se ozira: Irine ni - mi jo sicer vidimo, kjer je bila prej, vendar se ne odziva.*) Irina? Irina? ... Odšla je ... Dodelili so ji gotovo kakšno novo pomembno nalogo in je morala iti ... Ukaz ... Da gre nazaj v Samarkand ... da se pesek okoli Samarkanda spremeni v kamen.

Kamen je lokomotiva,
kamen je kotel,
kamen njen tender,
kamen je premog,
kamen krmilni vzvodi,
kamen ojnice in kolesa,
kamen dim, ki se vali v nebo,
kamen nebo, ki vanj se vali dim.

8: BUKOLIKA

Zemeljski vrt: svetla zgodnjepoletna svetloba podrhteva skozi listje - najbrž brez in žalujk; ptice ščebetajo, škržati žagajo. V travi poseda nekaj DEKLET v širokih pisanih oblačilih; živahno čebļjajo, nekatere delajo (obešajo perilo, denimo), druge se igrajo neko igrico, nekaj rajajočega, podobnega gnilemu jajcu. V ozadju nekje mora biti tudi skupina 2-3 muzikantov, morda celo našemljenih v satire: vendar je najprej vprašanje, ali jih sploh vidimo. Na udobnem pletenem stolu ob mizici znana oseba: GRK, Mordo Nahum. Obraz strogo očetovski, skrbno, čeprav odmaknjeno ve za svoje varovanke, zraven pa je po vsem videzu sodeč zaposlen s kontemplacijo, najbrž tudi rahlo alkoholno.

Pride VOJAK rdeče armade, mlad in deški, močan, rdečeličen; stopi k njemu, nekaj reče. Grk ne reče nič, s prsti nekaj pokaže, vojak mu da nekaj (denar, se zdi), nakar mu on s kretnjo pokaže dekleta, češ: izvoli. On gre k njim, izbere svojo in jo odpelje s prizorišča.

Vstopi ALDO.

ALDO (*živahno*) Pozdravljen! Nisem mogel verjeti, ko so mi rekli, tak in tak mož je tukaj, Grk ...

GRK (*majestetično vstane, stopi korak naprej z razprtimi rokami, ceremonialno, nemalo pač tudi pozersko - a tudi malo otožno nekako*) Stari prijatelj! (*Se objameta.*) Pota usode! (*Bolj doneče, a še vedno s popolnoma normalnim glasom, grško.*) Stol za mojega prijatelja in pijačo za oba!

Dve mladenki brez odlašanja vstaneta, odideta in se takoj tudi vrmeta: ena z zelo podobnim, le malo manjšim stolom, kot ga ima Grk - postavi ga nasproti Grkovemu - druga s pladnjem z dvema kozarcema, ki ju postavi na mizico; nato se obe prav rahlo poklonita in se vrmeta, kjer sta bili prej.

GRK Izvoli.

ALDO (*sede, osupel*) Sem prav slišal, da jim ukazuješ po grško?

GRK (*vedno dostojanstveno*) V jeziku civilizacije.

ALDO Kako, so Grkinje?

GRK Seveda ne. Vse so od tu poleg, iz Besarabije. Take so, kot so vseč Rusom: blond, bele in okrogle.

ALDO In te razumejo?

GRK Naučil sem jih toliko, da lahko ubogajo. Ženske so kot otroci, so učljive. In ženska je ustvarjena, da ustreže.

ALDO In tako imaš tukaj pravi -

GRK Prijatelj moj, jaz sem trgovec. Saj sem ti rekel, ni je stvari, s katero še nisem trgoval. Prodajati moram tisto, kar lahko dobim in kar hoče kdo kupiti. Ampak povej mi: potrebuješ kaj? Jedačo, obleko ... čevlje?

ALDO No ja, če bi rekel, da nič ne rabim, bi se pač zlagal.

GRK Se pravi, rabiš bolj ali manj vse. (*Malo glasneje in grško.*) Prigrizek za mojega prijatelja!

ALDO Nisem prišel zaradi tega.

GRK Seveda ne, prijatelj. Malo jedače in pijače takoj, drugo kasneje. Jaz tu nekaj veljam.

ALDO Ne morem ti plačati.

GRK Ne delaj si skrbi.

ALDO Nisi govoril, da nezaslužen kruh jemlje svobodo? Zaslužnjuje?

GRK To še zmeraj rečem. Kar pa ne pomeni, naj človek ne stori za prijatelja, kar lahko.

ALDO In da je zmeraj vojna?

GRK Vidim, da si si zapomnil. Počaščen sem. (*Prideta dve dekleti s prigrizkom: položita povojno razkošje na mizo in se vrneta k svojim.*) Izvoli. (*Aldo se brez velikih ceremonij loti prinesenega. Od tu naprej se ob neutrudni asistenci deklet ves čas po malem gostita; Grk sicer skoraj nič ne je, ampak predvsem pije.*) - Ja, zmeraj je vojna. (*Melanholično.*) Odkar je svet pustil za sabo zlato dobo.

ALDO (*med jedjo*) Zlato dobo?

GRK (*govori nekako zasanjano, kot reminiscenco, kot da je sam doživel, o čemer pripoveduje*) Srečni čas. Daleč v preteklosti. Različno ga imenujejo; jaz ga imenujem tako kot naši klasiki. Nekateri pravijo, da ga sploh nikdar ni bilo, da je to čas onkraj časa, mitični čas; ampak jaz pravim, tudi mitični čas je moral nekoč biti! Odkod sicer spomin nanj? Imam prav?

ALDO (*se med jedjo nasmehne*) Lepo rečeno.

GRK Takrat se za svobodo ni bilo treba boriti. Odkar pa se je ta doba nehala, je vojna normalno stanje sveta. A sredi vojne včasih pride do premirja; ko da se normalni čas ustavi, se odpre linica in skozi jo pogleda tisti drugi čas. Redko, a se zgodi. In ne traja, a je zato še bolj dragoceno. Kot večer precej dolgega in težkega dneva. Delo sva opravila, ostala sva živa. Zdaj se lahko posvetiva duši. (*Nagne kozarec, se nasmehne, pogleda sogovornika.*) Na neki način mi boš kljub vsemu plačal za to, kar ti bom dal.

ALDO (*smeje*) Povedal sem ti, da nimam nič. Upam, da me ne misliš spet poslati s kakšno srajco na tržnico?

GRK S tem se Mordo Nahum ne ukvarja več. - Ti mi boš dal nekaj drugega. Pravzaprav že daješ. Pogovarjaš se z mano.

ALDO Moje besede imajo kakšno vrednost? Mislim sem, da se imaš za pametnejšega od mene.

GRK Sokrat je bil najpametnejši, pa se je vseeno pogovarjal.

ALDO (*z nasmehom*) To se pravi, da mi nameravaš kot Sokrat polagati svoje misli na jezik in potem uživati, ko jih boš slišal od mene.

GRK (*se zareži*) Tako, tako. To je ta valuta. Um, izziv. *Agon*. Ne bom te poučeval. Tako dvomim, da bi imel kaj uspeha, ker vem, da si precej trmast. Nič kaj voljno nisi sprejemal mojih naukov, takrat.

ALDO Je čudno? Tista tvoja maksima, kako si z delom pridobiš svobodo, se mi je res zdela hudo podobna saj veš čemu.

GRK (*njegov reminiscenčni ton se nekje brezšivno prevesi v zavzeto, a vseeno odmaknjeno, skoraj malo blazirano filozofiranje*) Pa ni zato, kot sem že rekel, nič

manj resnična.

ALDO In če, kaj je taka svoboda? Džungla, vsak vsakomur sovražnik!

GRK Saj.

ALDO Mora biti vendar še nekaj kot pravica, ki določa meje svobodi.

GRK Pravica in svoboda, to pa ne gre skupaj, prijatelj moj. O tem, kaj je prav, misli vsak drugače.

ALDO Da se najti sporazum ...

GRK Sporazum? Med vsemi pravicami je sporazum ta, da ni svobode.

ALDO Skupna hotenja, če ne vseh, vsaj večine ...

GRK (*zelo mirno in brez strasti*) Večine. Ti mi predavaš demokracijo, prijatelj. V demokraciji je res to, kar se ljudje dogovorijo, sam si pravkar rekel: in torej je demokracija laž na prestolu.

ALDO Tako slabo mnenje imaš o demokraciji?

GRK Najslabše. V prejšnjih časih si je moral priboriti oblast, kdor je hotel biti tiran; v demokraciji lahko prepriča ovce, da ga izvolijo, češ: glejte, kako bo lepo, ko bo ovcam vladala ovca. A ni hujšega kot ovca z volčjimi zobmi. Demokracija, prijatelj moj, pomeni dati moč v roke tistim, ki ne znajo rokovati z njo. In prej ali slej se zmeraj najde norec, ki ugotovi, da se lahko z nekaj advokati in trobentači prerine na oblast, in ko se prerine, začne isti hip riniti svet iz večnega kroga kroženja duše sveta -

ALDO Čakaj čakaj. Večnega kroženja duše sveta?

GRK Ti bom razložil. Vsekakor je to največja nesreča, kar se jih lahko zgodi.

ALDO Ampak - če je pravica tako slaba stvar, kaj potem obstaja, da svoboda ni sam temen gozd?

GRK Morda gozd ni tako grozen, kot ga slikajo ovce, kaj misliš? - Sicer pa obstaja, prijatelj, seveda obstaja: to nekaj se imenuje čast.

ALDO (*zelo skeptično*) Čast? Zdi se mi, da ta tvoja svoboda in čast terjata drugih nesvobodo in nečast.

GRK (*lakonično*) To pač, seveda. Tudi če nalijem pijačo iz tegale vrča v tvoj kozarec: (*hoče to storiti, a prihiti deklet in opravi namesto njega*) v kozarcu je je več,

pa zato v vrču manj.

ALDO To se lepo sliši, ampak ali lahko to opraviš kar mimogrede, s prispodobo? Zato da se midva pogovarjava o svobodi in časti, morajo, denimo, ta dekleta delati posel, ki ni nevemkako časten in tudi svobodo dvomim, ali jim prinaša.

GRK (*nasmeh, ki ni jasno, ali je ironičen*) Dekleta te skrbijo in ti vzbujajo sočutje? Prijatelj moj, škoda je, da trativa čas za drobnjarije, ko sva zmožna premisleka o tehtnejših stvareh.

ALDO (*zavzeto*) Človeška bitja vendar niso drobnjarije!

GRK (*zelo mirno, skoraj toplo*) So, so, prijatelj moj. Nisi videl dovolj dokazov?

ALDO Meni pa se zdi, da je sreča enega samega človeškega bitja vredna več kot vsa filozofija!

GRK Mogoče res. Ampak kaj pa, če je tudi tisto eno bitje nazadnje nesrečno? S čim ga boš tolažil?

ALDO Posmehuješ se.

GRK (*ponosno*) Ogorčenje, orožje razoroženih. Torej točka zame.

ALDO Priznam. Pač ne morem na tak način govoriti o takih rečeh.

GRK Jaz pa lahko in še to ti povem: kdor trmasto zanika, kakšne so *te reči*, naredi tem tvojim človeškim bitjem veliko več škode kot ta, ki to pove odkrito. V tvoji deželi ste še Judje nekam papeževi.

ALDO Ne bi rekel, da sem ravno papežev, prej bi se mogoče štel med socialiste.

GRK Ista roba. Lepe besede in kupi mrličev. - Toliko ti povem, ko si ravno omenil. Tega (*kretnja*) »podjetja« tukaj nisem začel jaz; ko sem prišel, je že delovalo. Moral bi videti, kako je bilo: popoln nered, umazanija, zanikrnost ... Zakaj misliš, da me spoštujejo?

ALDO No ja.

GRK Kaj no ja? Reci. Debatirava, ne?

ALDO Če že hočeš. (*Malo mu je nerodno, opremi z nasmeškom, pa le pove.*) To je standardni argument vseh, ki delajo ... sumljive posle - če ne bi jaz, bi pa kdo drug, ki je večja svinja od mene.

GRK Točno.

ALDO In tako ima vsak opravičilo za vse, kar počne.

GRK Ti pa, če prav razumem, ga ne rabiš, ker si nisi še nikoli z ničimer umazal rok in misliš iti skozi življenje, ne da bi si jih kdaj.

ALDO (*precejšen premor, Grkov stavek ga je zadel v živo*) Ne, ne mislim.

GRK (*še premor in dolg požirek*) Obstaja tudi usoda, prijatelj moj.

ALDO V usodo tudi verjameš?

GRK Je mogoče ne verjeti vanjo?

ALDO (*zdaj že kar malo jezen, skoraj začne pozabljati na oliko v razmerju gost - gostitelj; spotoma se zave in malo ublaži*) Še dodatno opravičilo za vsako svinjarijo: usoda! Ampak kakšen pomen ima potem tvoje pridiganje o svobodi? Če je vse usojeno, potem ne obstaja ne zasluga ne krivda!

GRK Ni tako, prijatelj. Ohrani mirno misel, čeprav seveda govori tudi srce. (*Alda je malo sram, morda bolj iz intelektualne nečimrnosti kot zaradi prekršene etikete.*)

Usoda ni lutka, izveden in več svojega posla; usoda je muhast in zloben otrok, ki se zabava s premikanjem figuric. Vsak od nas, tudi najbolj zabiti, je pametnejši od nje; a niti najmočnejši ni močnejši.

ALDO Hočeš reči, da se da usodo s pametjo premagati?

GRK Premagati ne. Da pa se jo izpolniti tako ali drugače. Usoda ne določi: to in to boš storil; postavi te v položaj, ko lahko to storiš - ali pa ne. Usoda nikomur ne daje opravičila. Obstaja zmeta, nesporazum, sramota, obstaja tudi zločin. Na tebi je, da ravnaš po tistem, kar si, svobodno. In to svobodo si moraš pridobiti.

ALDO (*vseeno ne odneha*) Aha. In pridobiš si jo z vojno. Zmeraj vojna.

GRK Z vojno ne, a v *vojni*, to pač, seveda, kje pa? Ravno zato ti pravim: jaz ne poznam nikogar, ki bi bil šel skozi življenje čistih rok. Mogoče kakšen puščavnik ali svetnik, pa redkokateri: ponavadi postanejo puščavniki ali svetniki ravno zato, ker so si prej krepko umazali roke. Zato bi rekel: umaži si jih, a z nečim, kar bo kaj hasnilo.

ALDO (*malo iritirano*) Vendarle nauk.

GRK (*z nasmeškom*) Tudi jaz sem samo človek. (*Po trgovsko.*) Kot da nisem nič rekel.

ALDO *(se ne pusti premagati Grkovi šegavosti)* V vojni, z vojno? Kakšna pa je sploh razlika!?

GRK Velika. *(Se zareži, oči mu zažarijo v zaraščenem obrazu, dobrovoljno)*
 Porednež. Ti bi mi rad podtaknil Adolfa, a? Vojna ni sredstvo, vojna je okolje: tisti, ki jo hočejo rabiti kot sredstvo, so ponavadi zločinci. Tisti, ki rinejo svet ven iz večnega kroga kroženja duše sveta. Ampak ti si mi dozdej že toliko nasprotoval, da te *(skoraj malo boječe)* najbrž niti ne zanima več o duši ... o duši človeka in duši sveta in njenem premikanju oziroma potovanju.

ALDO Pač, zanima. Razloži mi, Sokrat.

GRK *(strm pogled)* Prav. *(»Pozabi« na rezerve, zelo zavzeto, pravzaprav najbolj. Malo je najbrž tudi alkohola pri tem, a nikakor ne vse.)* Dobro poslušaj, to je bistveno. Ko se rodi človek, se duša naseli v njem. In ko umre, se odseli.

ALDO Aha. In se naseli v drugem?

GRK Da. Če, oziroma ko, ga najde.

ALDO Reinkarnacija.

GRK Ne ne ne. Ponavadi rečejo tako, a izraz ni točen. Reinkarnacija pomeni, da se duša ponovno utelesi, v resnici pa obstajata dva svetova, materialni, telesni, in svet duš; in duša se ne utelesi, temveč se le premakne, si poišče bivališče v novem telesu. In kar je najbolj bistveno, to pomeni, da ta duša, četudi je ista kot prejšnjikrat, ni povsem enaka. Razlika je morda neznatna, a skozi tisoče generacij ... Razumeš, prijatelj, kaj hočem povedati? *(Gesta: mu položi dlan na podlaket.)*

ALDO Mislím, da.

GRK In tudi svet ima dušo, ki je sestavljena iz duš vseh ljudi. In ta duša sveta se suče in suče naprej in naprej, vedno ista in vedno drugačna - kajti posamezne duše se neopazno spreminjajo in z njimi svetova duša: in tako se svet neopazno spreminja, se suče, vedno prihaja nazaj na isto, a to isto ni nikdar povsem enako kot prejšnjikrat. Razumeš?

ALDO Mhm.

GRK Če pa se pojavi tak obseden norec, kakršen je bil tale Hitla (in za njim jih takoj zagomazi čreda), nemudoma začne tiščati svet ven iz ustaljene krožnice, pravzaprav

spirale, boljše rečeno. In če je dovolj nor in mu uspe vzbuditi podobno norost v zadostnem številu drugih, povzroči kataklizmo: kataklizma vrže ravnotežje duš iz tira in stori, da prehod med tem in naslednjim svetom ni več gladek, neopazen, ker se svet neha nasilno, ko novi še ni pripravljen sprejeti duše; in tako nastane vmesni prostor, medsvetje. (*Pomolči. Popolnoma drug ton: radostna reminiscenca.*) ... Ej, pa kolikokrat smo včasih, doma, ob večerih s prijatelji razpravljali o teh stvareh, odkrivali nove in nove osvetlitve teh *eidos*, ne da bi niti slutili, kako točna so naša premišljevanja ... (*Premolk.*) Nobeden več ni živ ... Prav nobeden ... (*Dolg premolk. Čebljanje in čirikanje bitij, šuštenje bilk in listov ... Nato znova prejšnji ton.*) Kje sva ostala?

ALDO Medsvetje.

GRK (*spet nekoliko bolj distancirano*) Medsvetje. V takem medsvetju smo zdaj. Nov svet se bo rodil, nova Evropa, nova Grčija ... Morda svet svobodne trgovine, zvez med narodi, bogastva, ali pa - kdo ve.

ALDO Takrat na tržnici si mi rekel nekaj podobnega. Ampak takrat se je slišalo, kot da to verjameš.

GRK Verjamem in ne verjamem. Spirala se suče stalno. Iz majhnih spiral velika spirala, spirala kolebavega sveta.

ALDO Dobro, ampak - zveze med narodi, praviš? Torej mir?

GRK Zveze med narodi pomenijo trgovino, prijatelj. In trgovina ima v sebi klico vojne. Povezovanje narodov ne pomeni, da vojne ni, ampak da se jo poskuša držati na vajehtih, da ne izbruhne v vesoljno kataklizmo. In taki poskusi so prej ali slej vedno neuspešni.

ALDO Zmeraj vojna.

GRK Da. Uživajva premirje, a vediva, da ga bo konec.

ALDO A zakaj konec? Zakaj se je zlata doba, kot ji ti praviš, sploh končala?

GRK Morala se je končati. Zato da si jo lahko želimo nazaj. Taka je usoda človeške duše: od vsega si najbolj želi želei. In zato se ljudje vojskujemo in se bomo vedno vojskovali. - A dovolj o tem; užijva trenutek pozabe, dokler traja. To je znak višjega človeka. Moj nasvet tebi, prijatelj. Nižji človek, ovčji človek, se oklepa svoje vere, vse tolmači z nekimi absolutnimi resnicami. Ko je premirje, misli, da je konec vojne - ne

samo te vojne, celo vse vojne; višji človek pa ve, da ima večer drugo vero kot dan, da se vse konča, da večeru sledi noč in noči naslednji dan, in zato užije do kraja, kar je.

ALDO Tak užitek je temno osenčen.

GRK Prav gotovo.

ALDO Sreče ni v njem. Misliš, da niso tisti, ki jim ti praviš ovčji ljudje, bolj srečni?

GRK Ker ne vidijo temne sence? To ne pomeni, da je ni.

ALDO Zdi se mi, da bi jaz vseeno raje na tisto stran. Mogoče je smešno, ampak zdi se mi nekako ... bolj etično.

GRK Ne moreš izbrati, prijatelj moj: živ si, misliš, torej si na tej strani, čeprav te nekaj ščiplje, da bi hotel tja. In če boš hotel še naprej: ali boš postal hinavec ali pa - se mi zdi bolj verjetno, ker te poznam (*občuteno*) - od tega ne boš imel drugega kot občutek krivde, ker si živ. Verjemi mi, ki ti hočem dobro.

ALDO (*je dobro slišal pristni ton, malo ganjen*) Ampak ali je tvoje dobro za vsakega in nasploh dobro?

GRK Saj nasploh dobrega sploh ni. Je samo boljše in slabše.

ALDO In tvoje boljše je za vsakega boljše?

GRK Za vsakega ne. Zate pa je - pravzaprav, bom rekel, bi bilo. Bo - če boš hotel.

ALDO Predavaš mi sprijaznjenje, Sokrat. Tak aktiven človek, pa taka melanholična filozofija.

GRK Moja filozofija je pametnejša od mene. Jaz samo govorim, ti pa si še mlad.

ALDO Ti si star?

GRK Utrujen. Moja duša je pripravljena, da odide drugam, mislim. Zdi se mi, da me kličejo. Prijatelji.

ALDO (*pomolči*) Ne verjamem, da bi se lahko sprijaznil.

GRK Saj niti ne gre za to. Kar boš, boš. Usoda te ne bo pozabila, kot ni mene, nobenega ne pozabi. Ampak zdaj, ta trenutek! Je treba, da v imenu nekega ovčjega načela - (*se nasmehne*) rekel sem, da ne bom predaval!

ALDO (*zdaj pa on vztraja*) Prej si govoril o ustoličeni laži; ni tudi to neke vrste laž?

GRK Mogoče je; a če je, je *boljše* vrste. Glej: tebi se zdi, da je v tem, kar tu vidiš, nekaj nelepega; ampak povej mi: kar vidiš okrog sebe, ni lepo? midva, nisva dobro razpoložena? poletje, ni razcveteno? dekleta, se ti zdijo žalostna? - Ni morda res, da ti vnašaš tisto grdo v prizor, ker ga *hočeš* imeti notri? Ni morda grdo iskati grdo - vedno boš to našel, če hočeš! Malo prej si imel zadržek, prijatelju, meni, povedati, kar si mislil, da mu morda ne bo prijetno slišati. Zakaj bi to brez zadržkov govoril brezi? travi? dekletu? vetru? soncu?

(Recitira grško. Pove lepo in sugestivno, čeprav se mu pozna, da je že kar okajen.)

Zgoraj nad nami se šum je slišal dreves brez števila,
 črnih topolov in brestov, v bližini iz nimf je votline
 stekala sveta se voda, prepevala svojo si pesem.
 Črički, ožgani od sonca, so dali si dela s kramljanjem
 v senčnatih vejah dreves in kvakanja tam iz daljave
 slišal glas se je žab iz gosto poraslega trsja.

(Opazi, da se je Aldo med recitacijo zagledal v dekleta. V glasu spet stari Mordo Nahum.)

Niso napačna, ne?

ALDO Prosim?

GRK Dekleta.

ALDO Ne ...

GRK Hočeš eno? Zate je zastonj.

ALDO Kaj?

GRK Tudi jaz si včasih privoščim malo užitka.

ALDO Nne ... ne. Hvala.

GRK Potlej pa naj vsaj zapešejo za naju, v tem medsvetju. Plešejo zelo rade, veš. Najraje. *(Dekletom malo glasneje, grško.)* Ples!

Satiri stopijo malo bliže in živahno zaigrajo. Dekleta se zasučejo v obroču ukrajinskega plesa, ki kot vrtinec ovije filozofa na sredi in je čudno irealen s šuštenjem kril in švrkanjem travnih bilk obnje. To traja kar nekaj časa, točneje: je

zunaj časa.

Ko se ples konča, je Aldo na prizorišču sam; pred njim je zamotek obleke, na vrhu par vojaških čizmov (vse je seveda staro, a uporabno).

8A: JAWOHL

Vagon v vlaku, ki pelje. Potniki ždijo, čemijo, ležijo, večinoma spijo ali vsaj napol.

Nenadoma se eden dvigne v sedeči položaj. Začne govoriti v nekem nerazumljivem jeziku, ki ni podoben nobeni znani govorici, zdaj hitro in drdrajoče, zdaj počasi, okušaje besede. Vmes tudi monotono popeva, pa kakor da mu zmanjka besed, pa gestikulira ... : precej dolg govor.

Nazadnje beseda ugasne kot upihnjena, govorec leže nazaj.)

DRUGI POTNIK *(po trenutku tišine)* Je le nehal.

TRETJI POTNIK Ja.

DRUG POTNIK Si kaj razumel?

TRETJI POTNIK Ne.

DRUGI POTNIK Misliš, da sploh kaj pomeni, kar je govoril?

TRETJI POTNIK Ne vem.

Zdaj se potnik spet vzdigne.

POTNIK Jawohl. Jawohl. Jawohl. *(In to ponovi kakih stokrat, z vsemi mogočimi toni, naglasi, infleksijami, barvami ...)*

Nato omahne in obmiruje.

DRUGI POTNIK Misliš, da je umrl?

TRETJI POTNIK Zaspal najbrž.

DRUGI POTNIK Umreti je težko.

TRETJI POTNIK In zaspati.

9: REKA

Drdranje vlaka. Notranjost živinskega vagona, običajna gruča. Večinoma spijo, čemijo, ždijo; dva povratnika gledata ven skozi odprta vrata in se pogovarjata. Pogovor teče precej mehanično, malo je podoben izštevanki.

POVRATNIK 1 Si videl? Še en vagon smo dobili.

POVRATNIK 2 Ja?

POVRATNIK 1 Pravijo, da grejo v Palestino.

POVRATNIK 2 Iskanje doma je tudi to.

POVRATNIK 1 Ti verjameš te reči, obljubljeni dežala in tisto?

POVRATNIK 2 Nobeden ne izbere sam, od kod bo začel iskati.

Premolk. Drdranje.

POVRATNIK 1 Kako drvimo mimo ljudi, ki stojijo na peronih.

POVRATNIK 2 Drvimo ravno ne.

POVRATNIK 1 In kako praznih obrazov so.

POVRATNIK 2 Tak čas. Svoje skrbi imajo.

POVRATNIK 1 Ni čas. Ti greš naprej, oni so praznina, skozi katero se pelješ.

POVRATNIK 2 Ti si praznina, ki pelje mimo njih. Skoznje.

POVRATNIK 1 Tudi, najbrž.

Drugačno drdranje, tema. Nato spet svetlo.

POVRATNIK 1 Po času tja, po času nazaj.

POVRATNIK 2 Tunel.

POVRATNIK 1 Kam lahko prideš, če se pelješ skoz praznino?

POVRATNIK 2 V praznino.

TRETJI (*zavpije iz ozadja*) Nehajta, na živce mi gresta!

Kratek premolk. Drugačno drdranje. Iz ozadja vagona se jima pridruži še tretji, droben možiček; ne reče nič, gleda ven tudi on.

POVRATNIK 2 Most.

POVRATNIK 1 Kako teče mimo, kot -

Pisk vlaka zaduši nadaljevanje.

Na krovu ladje, ki pluje čez široko reko. Ladja se pozibava v enakomernem ritmu, sliši se ritmično pljuskanje vode ob njene boke.

Čes je en drug, mora biti (morebiti) še 19. stoletje.

Na palubi dve skupinici.

Prva: dva moška v meščanskih oblekah sedita ob mizici. Eden je glasen, malo prisiljeno JOVIALEN, drugi bolj MEDITATIVNO razpoložen, umetniška duša, družba prvega mu po vsem sodeč ne prija preveč, a nima izbire. Na mizici buteljka in dva kozarca.

Druga: trije ob ograji, precej revnega videza; dva gledata v sivino, tretji, bolj suhoten možiček, še bolj razcapan od drugih dveh, se grbi vmes. Eden (MOLČEČI) si poskuša prižgati pipo, vendar nima veliko uspeha. Drugi (ZGOVORNI) zeha in si privihuje ovratnik navzgor, da bi se obvaroval vlage. Možiček (BREZIMNI) se prestopa z noge na nogo.

Eni in drugi med pogovorom ali molkom tu pa tam zamahnejo z roko, otepajo se mrčesa, komarjev najbrž; razen možička, ki ga mrčes očitno ne moti, najbrž ga ne čuti.

MEDITATIVNI Čas.

JOVIALNI Prosim?

MEDITATIVNI Nič. - Kako ste že rekli, da se imenuje ta voda?

JOVIALNI Sem rekel kaj takega?

MEDITATIVNI Mislim, da.

JOVIALNI Pozabil sem. Voda pozabe njenega imena. Hahaha! - Kam ste pa vi namenjeni, kolega?

MEDITATIVNI *(trenutek pomisleka)* Na zahod.

JOVIALNI Na zahod? Tukaj?

MEDITATIVNI Pač potovec napačne smeri.

JOVIALNI Hahaha! Dobro povedano!

MEDITATIVNI Tako pač teče -

Troblja preglasi preostanek.

BREZIMNI Reka. Kakšna lepa stvar je reka.

ZGOVORNI "Lepa stvar". Kaj bo tebi reka?

BREZIMNI Lepa je.

MOLČEČI molči in skriva pipo z dlanmi, BREZIMNI se prestopa.

ZGOVORNI Ti. A si ti sploh krščanski človek?

BREZIMNI *(pohlevno)* O, krščanski, krščanski.

ZGOVORNI Hm... Se pravi, si krščen?

BREZIMNI O, krščen, krščen. Nisem kakšen Turek ali Cigan.

ZGOVORNI In če si kršččen, na kakšno ime si pa kršččen?

BREZIMNI A?

ZGOVORNI Kako ti je ime!

BREZIMNI A, tisto. Kaj boš, kliči me, kot hočeš.

ZGOVORNI zmigne z rameni in zmaje z glavo nad nerazumnostjo onega. MOLČEČI molči.

ZGOVORNI *(čez trenutek, pljune čez palubo)* Bog ga vedi, kaj naj si človek misli o tebi. Si kmet, si mešččan, si gospod, si nekaj vmes ... Si sploh človek! Nekoč sem pral rešeta, pa sem ulovil eno tako kačico, lisasto, z rokami in z repom. Najprej sem mislil, da je riba, potem pa, bog je nima rad, vidim, da ima noge in roke. Ne riba ni bila ne kača, sam hudič vedi, kaj je bilo ...

BREZIMNI Mogoče je bil pupek.

ZGOVORNI In tak si ti ... Kaj si pa po poklicu?

BREZIMNI Pa kaj, saj je vseeno, kaj sem, vseeno je ...

ZGOVORNI *(zmigne z rameni; po premoru)* Še pes ve, s kakšno besedo ga vabijo, vsak ima svoje ime!

BREZIMNI Jaz sem ga pozabil.

ZGOVORNI Ime je sveto, ne sme se ga pozabiti! Ne sme se!

BREZIMNI "Ne sme"! Komu kaj koristi, če ve, kako mi je ime? In kaj koristi meni?

ZGOVORNI Koristi gor, koristi dol! Ime je ime!

BREZIMNI Jaz ga nimam.

ZGOVORNI zmaje z glavo. Precej dolg premolk.

BREZIMNI Kako čudovita stvar je ta reka! Samo da jo vidiš, pozabiš vse! In ribe! Take ribe, da samo stojiš in gledaš! Ribolov, prijatelj, to je moje največje veselje –

ribolov. *(Se nagne malo čez ograjo; Zgovorni se nesmiselno zdrzne, kot bi se bal, da bo možic skočil v vodo, oni pa se takoj vzravna in navdušeno nadaljuje.)* Ni treba, da mi daš kruha, samo palico in trnek mi daj! O bog! Lovim na trnek, pa na mrežo, tudi vrše nastavljam ... kadar pa je led – lovim kar z roko. Samo nisem več dovolj močan, da bi lovil z rokami, pa najamem kakšnega. Ah, gospod moj, kakšno zadovoljstvo! In neverjetno, kako ima vsaka riba svojo pamet: ene loviš na žive ribice, druge na črva, tretje na žabo ali kobilico. Vse to moraš vedeti! Vzemi na primer menka. Menek je huda riba, ujela bo tudi ostriza, ščuka pa ima rada piškurja. Če loviš v bistrem, kaplja, nič lepšega. Spustiš lesketavko deset sežnjev brez svinca, s ščurkom ali hroščem, da vaba plava po vrhu, stojiš v vodi brez hlač in popuščaš po toku, kapelj pa – cap! Samo moraš biti zelo spreten, da ti hudič ne sname vabe. Ko se vrvica strese, takoj dvigni, nimaš kaj čakati. Koliko rib sem nalovil v življenju! *(Premolkne.)*

MOLČEČI To je vse lepo, ampak ne boš nobene več, bratec. Ne vidiš, kakšna crkovina si!

Brezimni se ozre k njemu, prepaden. Dolgo molči negiben, nato si otre čelo z rokavom.

ZGOVORNI Prav ima! Kakšen ribič si? Poglej se: kost in koža! Ne boš lovil rib, ribe bojo tebe lovile! Če bo sploh kakšna prijela nate!

MOLČEČI Aha!

In se ne menita več zanj. Brezimni molči, je vedno manjši, grbi se in zvija vase kot na trnek nataknjena gosjenica. Tišina.

ZGOVORNI Ti!

MOLČEČI Ja?

ZGOVORNI Res je še daleč, ne?

MOLČEČI Ja.

MEDITATIVNI (na glas bere iz knjige)

"Že bliža otoku se ladja pomorka,
z lahnim poletom ploveč, ko ustavi ob nji se Poseidon,
s plosko udari jo roko, da vsa spremeni se v kamen."

Taka je naša ladja, se mi zdi.

JOVIALNI Haha! Mogoče malo pretiravate, kolega!

MEDITATIVNI

Kamen je gredelj,
kamen paluba,
kamen njen bok
z vrsto kamnitih lin
in lic kamnitih izza njih;
kamen je premog,
ki ga požira peč,
kamen je kotel, kamen dimnik,
kamen dim, ki se vali v nebo,
kamen nebo, ki vanj se vali dim,
kamen je val, ki ga odmleva premec.
In reka nas morda bo okamenela.

JOVIALNI No, ta bi bila pa res dobra! – A kam ste pravzaprav namenjeni, kolega?

MEDITATIVNI Domov.

JOVIALNI Haha! Ampak čemu pa bežite tja?

MEDITATIVNI Bežim? Zakaj bi bežal?

JOVIALNI Haha! Vidim, da slabo poznate tukajšnjo govornico. V teh krajih se ne reče, da človek *gre*, ampak da *beži*. Ne reče se *grem domov*, ampak *bežim domov*, naprimer.

MEDITATIVNI (*malo sumničavo*) Tako?

JOVIALNI Tako, tako. Veste, kdo pa *gre*?

MEDITATIVNI Kdo?

JOVIALNI Ščurki, stenice. Komarji. Golazen. Mrčes *gre*, človek *beži*. Haha!

MEDITATIVNI "Bežim domov." Potemtakem bi lahko rekli, da je mrčes svoboden, človek pa jetnik.

JOVIALNI Ali pa, da je tudi človek vrsta mrčesa. Haha! Smešno, ne? No, pa na zdravje!

Odmaši buteljko, nalije.

Živel!

Pijeta.

Vstopijo štirje mornarji in svečenik. Katere vere? Pravoslavne najbrž. Zadaj maloštevilna mornariška godba. Mornarji nesejo desko in vrečo. Ustavijo se pri trojici ob ograji, prislonijo desko na ograjo, tako da je skoraj pol gleda čez. Eden razgrne vrečo po deski. Brezimni pristopiclja in zleze v vrečo. Ko je že dobro nameščen, dvigne glavo zopet ven.

BREZIMNI V resnici imam ime, veste? Ampak, kot rečeno, ni važno. Moja duša bo prišla ven iz te vreče, zaplavala po reki, srečala ribo in šla vanjo. Kot vaba bo, kot droben mrčes, mušica, riba se bo ujela nanjo.

Z nasmeškom na obrazu zleze nazaj noter. Mornarji zadrignejo vrečo, preverijo, da je dobro nameščena na deski; pop odžebra molitev, naredi znamenje križa. Mornariška godba zaigra (Rozamundo?). Mornarji na svojem koncu privzdignejo desko, vreča s truplom se zadrša po njej - godba preneha, kot bi odrezal - in pade na drugi strani dol: pljusk.

9A: DEZINFEKCIJA

Notranjost vagona; po tleh potniki ždiijo, sedijo, ležijo, spijo ... Eni kot izmučeni starci, drugi kot usnula deteta.

EDEN Ko se zbudim ... kdo mi bo verjel, ko povem, kaj sem bil? (*Premor.*) Pa saj sem že buden!

Škripanje ustavljačnega se vlaka. Vrata vagona se hrupno odprejo.

GLAS (*od zunaj*) You have entered Free Western Europe under the rule of Allied Military Authority. Stand up for disinfection and de-lousing please.

Vstopijo trije ameriški vojaki, od stopal do temena v skafandrih ABK zaščite; eden ima podoficirske našivke. S sabo imajo velike pršilke, na katerih piše DDT.

PODOFICIR Stand up in line for disinfection and de-lousing please.

Potniki se poslušno postavijo pokonci. Vojaki gredo od enega do drugega in jih prašijo: razprejo suknjič, pod pazduhe; potegnejo pas od telesa, v dimlje. Eni stojijo togo, drugi se malo upirajo, tretji se hihitajo, ker jih žgečka. Cel prostor je zaprašen.

Zatakne se, ko pridejo do ženske, ki ima tudi partnerja. Vojak ji hoče privzdigniti krilo, da jo popraši, taboriščnik se upre.

TABORIŠČNIK Hej!

PODOFICIR Just disinfection. DDT. Lice and cockroaches kaputt.

TABORIŠČNIK Ne! (*Se postavi prednjo.*)

Vojaki v skafandrih se spogledajo. Trenutek napetosti.

PODOFICIR Tom. Hold the guy.

Vojak v skafandru zgrabi upirajočega se, vendar je preneroden, oni pa preveč žilav; tako da mu izbije pršilko (prah v prahu) in še eno dobi mimogrede. Hoče reagirati, a oni (očitno najvišji po činu) ga prehitijo.

PODOFICIR Quiet Tom. Pete. You both hold the guy.

Zdaj oba zgrabita otepajočega se protestnika; tretji metodično, a brez sledu kake represalije, opravi dezinfekcijo njegove ženske. Ko konča, sovojaka izpustita disidenta; ta se zdaj čisto brez moči sesede na tla in obsedi tam prazno buleč predse.

In naprej do konca. Ko končajo, je prostor poln belega prahu.

Vojaki snamejo oglavnike in rečejo s prijaznimi nasmeški, popolnoma brez cinizma ali celo gnusa:

VOJAK 1 Thank you.

VOJAK 2 You are now fit to enter Free Europe.

PODOFICIR The Allied Military Authority bids you welcome.

In skočijo iz vagona in izginejo.

10: SOBA

V prostoru kup cunj, pod njimi, neviden, NEKDO. Njegova SESTRA malo dlje, pred njo stajalo z notami, v rokah ima violino in lok; MATI, OČE, poleg nje.)

SESTRA (si namesti violino, dvigne lok, malo potegne po strunah, da preveri uglasenost, in zaigra nekaj preprostega in tihega, podobnega uspavanki. Oče in Mati stojita dva koraka dlje, po obrazih sodeč kar zadovoljna, negibna.)

NEKDO (se rahlo zdrzne, ko zasliši glasbo; nekaj taktov miruje, nato ga zvok neustavljivo pritegne: počasi prileze izpod cunj, nagne glavo malo na stran, kot da tako bolje sliši, in posluša.)

Kako lepo igra. (S počasnimi gibi, ki izdajajo izčrpanost, a obenem tudi fascinacijo, se plazi proti njej, spotoma.)

Kako lepo igra.

Splazil se bom prav tja k njej, pocukal jo bom za krilo in ji rekel, naj pride rajši igrat meni, saj se tu živ krst ne zmeni za njeno glasbo.

Ne, dokler bom živ, je ne spustim več od sebe, stražil bom in odganjal vse napadalce, ravno prav, ker sem tako grd in ostuden.

(Počasi leze naprej; vsi so zatopljeni vsak v svoje misli, nihče ga ne opazi; spotoma.)

Ona pa bo igrala zame in jaz ji bom položil glavo v naročje in ji zaupal, da jo pošljem jeseni na konservatorij, in ona se bo razjokala od ganotja in bo rada ostala pri meni in jaz se bom vzel gor k nji in jo bom poljubil -

SESTRA (z grozo ga opazi, neha igrati, ne ve, kaj bi, nekaj hipov še drži violino in lok v pobešenih rokah in gleda v note, kot bi še vedno igrala, potem položi instrument v naročje materi in steče ven.)

OČE (se sesede na stol; on in mati obsedita negibno, violina spolzi materi iz naročja, pade na tla in odmevno zazveni.)

NEKDO DRUG Nekdo leži v umazaniji in smradu svoje smrtne postelje, pa pride angel smrti, najčudovitejši vseh angelov, in ga pogleda. Si ta človek sploh sme predrzniti umreti? Obrne se na drugo stran, se zarije še globlje v svojo posteljo, nemogoče mu je umreti.

Nekdo leži in spi kot majhen otrok.

NEKDO Ko se zbudim ... kdo mi bo verjel, ko povem, kaj sem bil? (*Premor.*) Pa saj sem že buden!

11: HADES 2 (ORFEJ)

Sliši se petje; pevec ob spremljavi instrumenta.

Ta, ki poje (ugotovimo, ko se megle nekoliko razkadijo), je Orfej.

Megle so tiste, ki se vlečejo iznad Aheronta. To je namreč podzemlje. Videti je sicer kot meščanski salon, le da precej temen. Malo pa je tudi podoben čakalnici na železniški postaji. Tudi po zeleni peči v kotu. Pogrnjena miza. Za njo sedita Hades in Persefona.

Pevec stoji poleg. Zraven njega je na tleh nekakšen omot, v katerem bi lahko bilo tudi bolj majhno človeško telo, kajti nekoliko je podoben mumiji v belem, polivinilu podobnem ovoju.

Med pesmijo se (recimo) Persefona dotakne Hadove roke, Hades se nagne k nji, ona mu nekaj neslišno šepne na uho, on pokima. Orfej odpoje.

HADES, PERSEFONA *(ploskata)* Bravo, sine! *(Precej hladno, a to ne pomeni, da odobravanje ni iskreno: sta pač Hades in Persefona.)*

ORFEJ *(pohleven priklonček z glavo)* Hvala.

Nato nekaj trenutkov tišine in pričakovanja.

HADES Tvoja pesem naju je navdušila, Orfej. In tudi ganila. *(Orfej se z brezglasnim nasmeškom in nagibom glave zahvali za kompliment. Še nekaj trenutkov tišine in pričakovanja.)* Tvoja želja torej. *(Se odhrka. Počasi.)* Malokomu se je posrečilo to, kar se je tebi. Da je prišel živ do sem. Tvoje zmožnosti so resnično velike za umrljivega človeka. *(Kratek premor.)* In zdaj praviš, da bi rad svoje življenje *(se ozre proti omotu)* nazaj.

ORFEJ Da, gospod. To prosim.

HADES Sprašujem se, ali je to dobro. Vse te zgodbe o vračanju duš, preveč jih je že. - Ampak naj bo. Moja draga se je zavzela zate.

ORFEJ Hvala vama!

HADES Čakaj, nisem še vsega povedal. - Na poti sem si prečkal črno vodo.

ORFEJ Aheront.

HADES Nazaj gre pot drugje; oziroma sploh ni poti, le ena - prav malo jih je bilo pred teboj.

ORFEJ Drugje?

HADES Čez reko Lete.

ORFEJ Reko pozabe.

HADES Da.

ORFEJ (*hlastno položi roko na zavoj*) Kakšno življenje mi potlej vračata?

HADES Kakšno! Človeško, pravo.

ORFEJ Ni pravo! To je ravno moje življenje, da se oziram! Kaj mi bo drugače lira? Mama! Oziranje je hrana pesmi!

PERSEFONA Nauči jih, da bodo jedle drugo hrano, sinko.

ORFEJ In tkivo človeka!

PERSEFONA In četudi; naj se ozira k temu, kar pogled prenese.

ORFEJ A ravno to najbolj vleče pogled, kar mu je onkraj!

PERSEFONA Da. Zato je potlej kaznovan. Ti veš, imaš izbiro.

ORFEJ Kakšno neki!

HADES Verjemi meni, ki vem več kot ti. Ljudje oziralcem tudi ne verjamejo ne.

ORFEJ Meni bodo!

PERSEFONA (*stopi k njemu, se dotakne njegove roke, materinsko*) Pusti tisto, sine. Zakaj bi ti pogled okamenel? Ni to zloba bogov, milost je.

HADES (*z nasmeškom, ki je nemara ciničen*) Ne more se duša človeka, pa najsi tudi takega, kot si ti, Orfej, spustiti v podzemlje in priti cela nazaj. Krožiti in se vračati kar tako.

PERSEFONA Ne more. Zato je prav, da je izgubljeno resnično izgubljeno.

ORFEJ

Mar vesla naj ne zasadam Elpenorju v gomilo?

Naj nisem njemu glas, ki je umrl,
preden je slišal zvok imena svojega,
zaslišal glas, ki kliče ga v življenje?

HADES Pa zbogom, pevec.

PERSEFONA Ubogaj najin nasvet. Kamenja je po svetu že dovolj.

ORFEJ (*zmeden*) Pa naj bo kamen - a naj *bo* ...

Si nekajkrat ozre okrog, si oprta omot na ramo in odide v temo.

11A: PREHOD (LOKOMOTIVA 3)

Hrup lokomotive, ki pelje skozi predor. In nato, ki pripelje ven.

ORFEJ *(vpije, da preglasi)* Bližamo se mostu!

EURIDIKA *(enako)* Zaprem ventile, tovariš poveljnik stroja?

ORFEJ Delno! Da se ne zvijejo ojnice! In aktiviraj Westinghousovo zavoro! Da zmanjšamo hitrost! Da se konvoj vrnitve ne pretrga na dvoje! Natančno nastavi zavorno moč!

EURIDIKA Na mostu smo! Hura!

Mostnice bobnijo oglušujoče.

Nato tišina.

EURIDIKA Katera reka je to, tovariš poveljnik stroja, da je tako tiha?

ORFEJ Ne vem! Naprej! Odpri zdaj ventile, tovarišica asistentka! S polno paro naprej!

EURIDIKA Razumem! Naprej, samo naprej, tovariš poveljnik stroja!

Mostnice bobnijo oglušujoče.

Nato tišina.

KONEC IGRE